

A

G

O

N

5

2./2004
3. VSK.
18.9.2004

Kauhneuen instalasuuni maisemassa. Kommeus on totuuden peili, niinko vanhaa filosohvi Platon sannoo. Sirilluksen kirkko on loistava kynttilä talven pimeässä, keskikesän kaunis kukkanen, paikka, jossa kuva puhumatta välittää silmälle saman ko sana poristen korvale.

(www.sirillus.se)

Foto: Ulla Montan

- 2 PUHEENJOHTAJAN PALSTA
- 3 PÄÄKIRJOITUS
- 3 KIRJAESITTELY
- 4 POHJASTA EI SAA KIINNI,
BENGT POHJASEN HAASTATTELU
- 7 SOFIOLOGI, EI VAIN FILOSOFI
- 7 FILOSOFIA ISÄ, SOFIOLOGIA ÄITI
- 8 TOSI ON! FAKTASTA FIKTIOON,
A.J. NISKANEN
- 10 SISÄISET KAMPPAILULAJIT SOSIAALISTA
OLEMISTA HELPOTTAVANA TEKIJÄNÄ JÄLKI-
TEOLLISSA YHTEISKUNNASSA,
ARTO SELKÄLÄ
- 15 TAOLAINEN MAISEMA
- 16 REETORIN KUULUSTELU,
TENTISSÄ RAINER SALOSENSAARI
- 17 AJANKOHTAISTA
- 18 UTILITARISMIN PUOLESTA,
ARVI PAKASLAHTI

Päätoimittaja
Niilo Nikkonen
Toimituksen osoite:
Kittiläntie 4690
97310 PATOKOSKI

AGON 5 toimituskunta:
Lena Salmi
Virpi Yliraudanjoki

Taitto:
Niilo Nikkonen
Kuvat:
NN-arkisto, ellei toisin mainita

AGON numero 5
3. vuosikerta
Ilmestyy kaksi kertaa vuodessa.
Painos 200 kpl
Kustantaja:
AGON Pohjoinen filosofiyhdistys

Paino:
Lapin yliopistopaino
ROVANIEMI

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Lapin yliopisto
PL 122
ROVANIEMI
Puheenjohtaja:
Virpi Yliraudanjoki
Virpi.Yliraudanjoki@ulapland.fi
Sihteeri:
Katja Arstio
Katja.Arstio@ulapland.fi
Rahastonhoitaja / jäsenrekisteri:
Niilo Nikkonen
niilo.nikkonen@nic.fi

AGON on saanut alkunsa
vuonna 2001 Lapin yliopistossa
filosofiaa opiskelleiden viisauden
rakastajien yhteenliittymänä.
AGONin tarkoitus on edistää
filosofian harrastusta pohjoisessa
ja saada filosofia tutkintoaineeksi
Lapin yliopistossa.

JÄSENMAKSUT 2004
Jäsenmaksu 15,- euroa
Opiskelijat, työttömät ja muut
vähävaraiset 10,- euroa
Kannatusjäsenyys 15,- euroa

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Pohjolan Osuuspankki (POP)
564050-23533
Ulkomailta maksettaessa:
F10756405020003533

Kannatusjäseneksi voivat liittyä
myös muut yhdistykset ja laitok-
set. Kannatusjäsenillä ei ole ääni-
oikeutta kokouksissa. Kannatus-
jäsenet saavat yhdistyksen jul-
kaisemat lehdet.

Jäsenhakemuksen voi jättää pu-
heenjohtajalle sähköpostilla.
Virpi.Yliraudanjoki@ulapland.fi

Osoitteenmuutokset jäsenrekiste-
rin pitäjälle.

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Filosofinen tervehdys!

Muistan vielä kuin eilisen päivän 1990-luvun alkupuoliskolta, kun kävin kasvatustieteen perusopiskelijana ollessani Vilhontalolla Lapin avoimessa yliopistossa tiedustelemassa mahdollisuutta opiskella filosofiaa. Se ei vielä silloin ollut mahdollista, mutta avoimessa yliopistossa valtionhallinnon harjoittelua suorittava opiskelijatuttuni lupasi välittää toiveeni eteenpäin. Olin kovin pettynyt, mutta toisaalta jäin toiveikkaana odottamaan. Ilokseni sain huomata, että odotukseni palkittiin.

Minun ja varmasti monen muunkin toive toteutui, sillä saimme aloittaa filosofian approbatur-opinnot Lapin avoimessa yliopistossa kesällä 1994. Muistan kuin eilisen päivän, kun odotin ensimmäisen filosofian luennon alkua. Istuin hieman jännittyneenä luentosalissa, jossa oli jo aika paljon opiskelijoita. Katselin muita opiskelijoita ja olin aistivinani samalaista jännittyneisyyttä heissäkin. Mietin millainen onkaan filosofian opettajamme. Siinä samassa opettajamme Toivo Salonen käveli leveä hymy kasvoillaan luentosalin eteen ja

katseli meitä hetken aikaa, ennen kuin alkoi käynnistellä opetusta. Tulivat luennot olivat niin kiinnostavia, että tunsin uppoavani filosofian maailmaan kokonaan. En edes huomannut ajan kuluu. Tiesin tullessi kotiin.

Opiskelijaporukka, joka silloin aloitti filosofian opiskelun on jäänyt mieleeni aivan erityisesti. Johtuneeko sitten jonkinlaisesta samanhenkisyydestä ja ilmeisestä kiinnostuksesta filosofiaa kohtaan vai mistä, mutta porukasta henki aivan erityinen innostuneisuus, jota en ole missään muussa ryhmässä kohdannut. Opiskelijat suorastaan imivät tietoa ja repivät käsistä sen, mistä luennoilla puhuttiin.

Tunnen toiveeni mahdollisuudesta opiskella filosofiaa kantavan yhä edelleen. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen nettisivuilta löytyy nimittäin mielenkiintoisia ja erityisen hyviä uutisia. Siellä kerrotaan muun muassa Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitoksen opinto-ohjelman mukaisesta filosofian laudaturopintojen alustavasta sisällöstä. Tarkoittaako tämä sitä, että lähitulevaisuudessa Lapin yliopiston perus-

opiskelijat voivat sanoa suorittaneensa filosofian laudaturopinnot täällä Lapin yliopistossa? Itse en jaksanut enää odotella, vaan ehdin suorittaa filosofian laudaturin Jyväskylän yliopistossa. Lapin yliopiston menetelmätieteiden laitos on ottanut joka tapauksessa tärkeän ja merkityksellisen askeleen, jonka kaikkia mahdollisimman monet toivotavasti kuulevat. Kannustan kaikkia jatkamaan edelleen filosofian harrastustaan.

Mukavaa ja innostavaa syksyn jatkoa!

Virpi Yliraudanjoki
AGONin puheenjohtaja

Kuva: Lapin yliopisto

Luonnollinen kehitys

Lapin yliopiston rehtori Esko Riepulan avajaispuhe 6.9.2004 oli varsin suorasanaa. Hän tuntee huolta aidon, vapaasti kehittyvän yliopiston puolesta. Pitäisi antaa yliopistojen kehittyä sen mukaan kuin luontevaa on. Paikalliset näkökulmat antavat vahvuutta ja yliopiston yksi tärkeimpiä tehtäviä on olla alueensa vetäjä ja vetovoima.

Lapin yliopisto on hyvässä kehitysvauhdissa mitä todistaa uuden Kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan perustaminen ja monien opintojen laajentuminen entisestään. Filosofian laudaturopintojen saaminen ilahduttaa AGONin jäseniä erityisesti.

Luonnollisen kehityksen mukaan tulisi seuraavaksi saada suorittaa filosofia pääaineena ylempi korkeakoulututkinto omaan yliopistoon. Nykyinen malli, jossa yliopisto saa rahoituksensa suoritettujen tutkintojen mukaan, antaa tosin opiskelijalle mahdollisuuden kaupata itsensä sopivaan yliopistoon kunhan opinnot ovat kasassa ja gradu valmiina. Kenen etu se sitten on?

AGON ajaa edelleen filosofian aseman kehittämistä Lapin yliopistossa. Yksi tavoite on saavutettu, mutta missiota riittää meilläkin.

KIRJAESITTELY

Bengt Pohjanen

*På ett litet **men** vilar ett helt millennium*

NORMA 2000

ISBN 91 7217 024-7

Kulttuurifilosofiaa Norrbottenista

”Jag heter alltså Bengt Pohjanen, är ofta på TV: ergo sum.”

*På ett litet **men** vilar ett helt millennium* on Pohjasen Pänktin opas käsittämähän mennyt-tä millenniumiä ja apu tätä alakanutta varten. Pänkti on koonu hunteerauksiansa Dos-tojevskin hengesä puhheiksi, joisa haluaa tuua julki mietheiä, jotka oovat syntynheet Platonista, Aristootelheesta, Kantista, Spengleristä, Laestadiuksesta, Korpelasta, gula-geista ja Auschwitzista. Tähellisenä juontheena on seki, että Ylikainuu (Överkalix) on Bysantin äärimmäisiä pistheiä kartalla, se on rajalla missä ihmiset aina on ollu menosa ithään ja läntheen nii hengesä ko ruuhmiisa ja siitä on johtunu, että kiusattuja on piisannu. Kirja on henkistä raatia ja ommaa filosooftista kannan ottoa tähhään aikaan. Pänkti tuopii esile ihmisen hulluuen ja myötä menemisen, sen mitenkä itkiä märsäthään jonku julkisen ihmisen jälkhiin, itkethään käärmheen kyyneliä. Se ei ole kaukana siitä, miten synnyit keskitysleirit. Pänktin saarnaa ymmärtää paremin, jos lukkee hänen muita kirjojhaan ja vähin teologian perustheiä, mutta ei se varsin välttämätöntä senthään ole. Se vain Pänkti nouattaa omallaisthaan kerrontaa, missä saa olla herheilä koko aijaan ja hunteerata, että korttaako se varsin?

Länsimaissa on menty raskhaasti vitelikhoon Aristootelheen myötä, kon hukattu osa ittestä pelekän järjen palvonnan hyäksi. Kantillaki pomppa pölisee Pänktin kovistelussa. Pohjanen haluaa muistuttaa siitä erosta mikä on räknäämisen ja hoksaamisen välillä. Kirjan nimi viisaaki siihen miten kaikisa iteolookioissa on ollu jotaki perustavvaa pielessä ja tämän pikkusen ’mutan’ hoksaaminen voisikin olla tie paremphaan tulevaisuutheen. Toinen hörmitättömän pieni ero on ’iota’, mikä erottaa kuitenkin saman ja samanlaisen toisisthaan. Näien seikkain ymmärtäminen voi auttaa alakanheella vuosituhanella. Ei se Pänkti tyihää klaakaa, se ’mutta’ ja se ’iota’ tarkottava ihmisen ja toellisuuuen ymmärtämistä oikein. Häätty nähhä viisautta hulluussa ja samon hulluus viisauessa.

Joskus on helepompi sanua asiat runolla, kun alakaa vääntämähän vittaksesta.

Niilo Nikkonen (kirjoitin tämän äitini kielellä)

Andligt tal till Jobs vänner I (ss. 35-39)

...

Och nu, alla Jobs vänner,
jobbister i alla länder,
förena er, ty dagen är nära.
När moralen går i konkurs
Och Sokrates suspenderas.

Upprepningens dag.
Jobs åttonde dag.

AGON HAASTATTELEE

Pohjasta ei saa kiinni

Bengt Pohjanen ja rajojen ylittämisen taide

ÖVERKALIX

- Kyllä te minun luokseni löydätte. Haette vain katseellanne kullattua sipulimaista kirkontornia ja suunnistatte sen perässä, kun saavutte tänne Överkalixiin.

Ajo-ohje kuulostaa selkeältä. Bengt Pohjanen on rakennuttanut mailleen ortodoksisen kirkon, eikä sellaisia Ruotsin Lapissa kai ruuhkaksi liene. Muitakin vierailijoita Pohjanen kertoo opastavansa juuri näin. Pohjoinen filosofiyhdistyksestä Agonista vieraili muutama jäsen pohjoisen ajattelijan ja toimijan luona aurinkoisena elokuun päivänä 2004.

Pudotus ”ryssäläiseen kuoppaan”

Ennen kuin Agon löytää tuona auringon hellimänä loppukesän päivänä Pohjasen luokse, se saa makeat naurut. Muutama kilometri ennen Överkalixia maantielle näkyy metsänrajasta joku auringossa kiilottava torni. Aletaan olla perillä, parin hengen agonilaisedustus arvelee autossa. Ilo vierailukohteen löytämisestä on kuitenkin ennenaikainen, kimalteleva torni onkin - viljasiilo. Autossa nauretaan, yhteensattumasta löydetään moniaita merkityksiä. Jo se, että Pohjasen Agonille antama ajo-ohje opastaa tarkkailemaan ympäristöä bysanttilaisin silmin, paljastaa kuinka rajoittunein katsein arjessa tavallisesti

toimitaan. Tästä hetkestä eteenpäin emme enää ikinä ota ympäristöämme annettuna, rajattuna kokemuspöyrimme sisään. Emme ikinä!

Bengt Pohjanen hymyilee kokemuksellemme. Kerromme sattumuksesta hänelle, kun se oikea kultainen sipulikirkko on lopulta ohjannut meidät Pohjasen maille Sirilliukseen, vierailukohteeseemme. Ja toden totta, jotain samanlaista kummastakin tornista löytyy, ei vain ulkoisesti vaan myös temaattisesti: toisesta saadaan ravintoa ruumiille, toisesta sielulle. Vai menikö se toisin päin? Tai ei edes ollenkaan näin? Viljasiilosta emme tiedä, koska emme siellä nyt käy, mutta ortodoksinen kirkko aiheuttaa hyvän olon jotenkin kokonaisesti. Se kylpee luonnossa, niin rakennettu kuin se onkaan. Taivaan sini, ruohon vihreys kuin täydentyvät puisessa kirkossa. Sen sisällä uskomaton valoisuus ja avaruus saavat ruumiin kylläiseksi ja mielen avoimeksi. Seinät, joille on ripustettu Pohjasen vaimon Monika Pohjasen maalaamia ikoneja, eivät tunnu uhkaavilta kuin niin usein protestanttisissa kirkkoissa, joissa sisä- ja ulkopuoli tarkoin rajataan erilleen. Päinvastoin, nämä seinät kehottavat ylittämään rajoja kaiken aikaa. Elämä tuntuu jotenkin helpolta, selkeältä ja ennen kaikkea, ylevältä.

Yhtäkkiä Pohjanen pudottaa kuitenkin agonilaiset vieraansa kirkastumisen tilan aavistuksesta ”ryssäläiseen kuoppaan” - Pohjasen kehittämä käsite, joka pujahtaa tähän tekstiin suunniteltua aiemmin - tiedustelemalla ”kaipa te kahvia juotte”. Mies toimii kuin julistuksensa: rajoja rikkomaan! Ryssäläisessä kuopassa ollaan kuin venäläisessä keskustelussa, hulluja ja hauskoja, hankalia ja fantastisia, kuten Pohjanen luonnehtii mielilukemistaan venäläisiä klassikoita. Ryssäläisessä kuopassa taiteetaan sanan peistä, suditaan nopeita iskuja, suositaan risiiriä sovinnaisen kustannuksella, epäillä arjen arkea, uhmataan valtaa, uskotaan omaan asiaan, ja ollaan silti valmiita muutokseen. Vaikka agonilaiset kuinka kokisivat jonkinlaista kirkastumista ortodoksisessa kirkossa, viimeistään Pohjasen kehoitus kahville pudottaa heidät takaisin heidän ruumiiseensa. Mutta ehkä tämä yllättävä vastaisku, ylevästä maalliseen, onkin vain osoitus Pohjasen kyvystä saattaa ihminen kasvamaan, tunnustamaan, että rajat kulkevat itse asiassa meissä jokaisessa. Hän ylittää vieraansa kummastelemaan kummasteluun siitä, mitä outoa olisi kahvistelussa näin ylevän hetkellä.

- Rajat aina ajatellaan ensin. Mutta kun laajennat kieltä, laajennat maatasi ja siirrät omaa rajaasi, Pohjanen opastaa.

Sivulauseissa rajat paljastuvat

Kun tämän Agon-lehden eräänä teemana on rajat, lehden ideointipalaverissa viime keväänä heräsi oitis ajatus, että silloin pitää tavata Bengt Pohjanen ja jututtaa tätä

maailmankansalaista. Ja jos lukijalle saa edes yhden toivomuksen esittää, niin se on tässä: menkää hänen tykönsä ja kuulkaa häntä! Sillä niin kalpea on tämä kieli, jolla tämä teksti on kirjoitettu. Ei kielessä sinänsä ole vikaa, suomessa, mutta se asettaa kuten tunnettua rajansa käyttäjälleen, ja silloin kohdellaan kaltoin kolmea kieltä kotinaan pitävää Pohjasta. Netissä Pohjasesta löytyy tietoa niin suomeksi, ruotsiksi kuin meänkieleksi. Koska keskustelumme soljuu suomeksi ja meänkieleksi, malliksi Suomen puolella valtioiden rajaa harvemmin kuultavalla meänkielellä ote netissä hänen käsikirjoittamastaan ”Joppausoopperasta”, jonka ensi-ilta oli Pellossa kesällä 2004:

Tornionlaaksossa kulkee ”mailman rauhalisiin” vaikka aikoihnaan tarkasti vahattu raja. Vahtia tarvithiin ko Tornionlaaksossa aina tehthiin ommaa ja laitonta kauppahommaa. Rajan yli freistathiin kuljettaa kaikenlaista tavaraa, kahvista raakaplaahviin ja hevosista moturipyöhriin. Joskus kampheita jopathiin tienastin takia, mutta monta kertaa se oli pakko. Lapin soan jälkhiin Suomen puolele hääty viä monensorttista kampecta Sveamamman maasta. (www.pello.fi/joppausooppera, otettu 19.8.2004.)

Olipa ihminen kuinka monikielinen tahansa, vain näissä äidinkielissään hän toimii subjektina. Pohjanen omaa kolme äidinkieltä, suomen ja meänkielen lisäksi ruotsin. Näissä kielissä hän on kotonaan, mutta jos joutuu näiden ulkopuolelle, kieli muuttuu heti objektiksi, ulkoa päin käytetyksi.

- Kielen ulkopuolinen sortaa aina, Pohjanen sivaltaa, ei väkivalloin vaan lempeästi.

Siksi juuri tämäkin teksti on kirjoittajiensa äidinkielellä, suomeksi, siitä näkökulmasta jonka suomi antaa esimerkiksi meänkieleen. Se ei siis ole mikään itsestään selvä valinta, mutta samalla valinta, johon tekijät on pakotettu. Mutta kun tämän rajoituksen tietää ja kirjoittaa sen esille, jonkinmoinen ymmärrys voi syntyä. Kieli osoittaa paikan, joissa ylittää rajat.

Pohjanen osaakin opastaa sinne, missä kielessä rajoja somasti tai sotaisti ylitetään... sivulauseissa ja niissä usein niin mitättömiksi koetuissa sidossanoissa. Miettiköön kukin tykönsä, että kuinka usein tokaisemmekaan ”eipäs”, ”vaan”, ”ei suinkaan”, ”niinkö”, ”tuskin”..., ja paalutamme aina kulloisenkin viestimme juuri johonkin tiettyyn paikkaan.

- Kun puhutaan kielellä, voitaisiin ajatella sitäkin, kuka minä olen sen sijaan, että mitä minusta tulee.

Näin toteamalla Pohjanen luo keskustelussamme vastuun läsnäolevaksi. Persoonaa ei enää olisi ”se”, vaan mitä minäisin ”minä”. Vaikka kieli tekee meidät ja minut, minä toimii siinä ja sillä.

Onkin helppo ymmärtää, että juuri Pohjanen julistaa rakasvatansa kieltä, mikä käy taajaan ilmi hänen 60-vuotispäivänsä kunniaksi viime kesäkuussa julkaistussa kirjassa ”Bengt Pohjanen - Meän vanhiin” (toimittanut Björn Karlsson).

Taas kerran tulee todistettua se, kuinka ihmiselle kuin itsestään lankeava lahja, äidinkieli, on kaikkea muuta kuin itsestään selvyys. Siksi sitä sietää vaalia ja sen rajoja koetella. Sellainen koettelu rikastuttaa ihmistä. Pohjanen on huomenlahjana, kolmikielinen kun on, saanut monta rajaa ylittäväksi, ja se vasta haastaa.

Foto: Ulla Montan

Elämä taiteena. Bengt Pohjasen, pohjoisen ajattelijan ja toimijan, lähtökohta kaikkeen tekemiseen lähtee taiteilijan luonteesta. Se mahdollistaa monet perspektiivit ja rajojen ylitykset.

- Tornionjokilaaksolaisena tunnen rajat jos kuka. Ne ovat opastaneet minut irtaantumaan rajasta, sillä vain irtautunut ihminen kykenee luomaan.

Joppariuden omatunto

Menneenä kesänä 2004 Bengt Pohjanen on ollut paljon esillä medioissa. Mies täytti 60 vuotta juhannuspyhinä, hänestä kirjoitettiin syntymäpäiväjuttuja siellä täällä, myös sähköisissä viestimissä näkyi mainintoja, ja sitten sai ensi-iltansa tämä Joppausooppera, Pohjasen ideoima ja Kaj Chydeniuksen säveltämä. Ooppera taas on sitä itseään rajankäyntiä ja merkitsee paikan rajojen ylitykselle.

Käykö kuulijaa suorastaan hieman kateeksi, kun Pohjanen pystyssä päin kertoo omasta sukutaustastaan, joka on joppariuden sävyttämää. Hänen isoisänsä toimi aluksi tullivirkailijana, mutta sittemmin siirtyi joppariksi. Täältäkö sekä vanhempien sylistäkö mies on tarinaniskijän taitonsa imenyt? Siinä missä monelle väylänvartiselle, Tornionjoen molemmilla puolilla asuvalle, meänkielen ja joppauksen sävyttämä tausta on raskas kantaa, Pohjaselle se näyttäytyy tekemiseen yllyttäjänä.

- Jopparin poikana ainakin asettautuu alttiiksi monelle. Minua se muistuttaa ihmisen monensorttisuudesta.

Joppariuden voisi sijoittaa sille nykyisin niin kuu-lulle harmaalle alueelle; so. mikä ei erikseen ole kiellettyä, on sitten sallittua. Siellä koetellaan ja siirrellään rajoja

WEB-VERSIO

kaiken aikaa. Jos oltaisiin tarkoin rajalla, todellisella tai kuvitteellisella, sellaiselta aina tipahtaa, kuten Pohjanen varoittaa. Mutta hänpä pystyy aina rajojen ylittäjänä selviytymään. Pohjanen ottaa esimerkiksi lompakkonsa ja antaa kuulijoille performanssin: hän vie molemmat kätensä takkinsa povitaskuihin ja vetää niistä esille kaksi lompakkoa.

- Katsokaas, minulla on aina kaksi lompakkoa pikukutakkini molemmin puolin olevissa povitaskuissa. Toisen puolen kukkarosta löytyvät Suomen eurot ja toisen puolen kukkarosta Ruotsin kruunut.

Niin luontevalta joppariudesta puhuminen vaikuttaa, ettei sen harjoittaminen tunnu synniltä ollenkaan. Kun Pohjanen jossain vaiheessa keskustelua esittää, ettei ihminen peri syntiä, vaan vapauden, tämä mielelmä sopii erinomaisesti juuri tähän yhteyteen. Pohjanen pohtiikin, että synty jos mikä on ennen muuta aluetieteellinen, ellei peräti aluepoliittinen, asia. Synnille merkitään sillekin aina rajat - se omatunto. Pohjanen on määritellyt oman tunnon objektiiviseksi elimeksi, joka toimii sen mukaan mitä sinne kaadetaan. Jumalan ääni se ei ole. Esimerkki lestadiolaisuudesta ja körttiläisyydestä valaiskoon.

- Toisessa viinapullo ja virsikirja saavat molemmat oikeutuksensa, toisessa taas eivät.

Omastatunnosta ja sen toiminnan ohjaajista kertoo sekin, kun ihmiset perustelevat käyttäytymistään sanomalla, että ”teimme sen käskystä”. Pohjanen muistuttaa kuulijoitaan Auschwitzista.

Epätahdissa ajan kanssa

Auschwitzista on lyhyt matka tähän päivään. Erääksi näiden aikojen paikaksi, jossa moraalinen vastuu on siirretty pois omasta itsestä, on syyskuu 2001 ja lentokoneiskut Yhdysvaltoihin. Pohjanen muistuttaa Oswald Spengleristä ja hänen kirjassaan ”Länsimaiden perikato” esille tuomasta näkemyksestä kulttuurien elinkaaresta. Nyt jos koskaan, ollaan jonkun lopun äärellä.

- On jotenkin kuplamainen olo. Taivas tyhjenee, Pohjanen kuvailee omia tuntojaan.

Kuitenkin tällaisessa epävarmuuden tilassa voi löytää jotain uutta.

Sofiologi, ei vain filosofi

ÖVERKALIX

On ehkä uskaliasta nimittää Bengt Pohjasta filosofiksi. Syy tähän selviää oheisessa jutussa ”Filosofia mies, sofiologia nainen”. Vaikka hallitussa uhmassaan ja tyylikkäässä vimmassaan Pohjanen vaikuttaa sanoiltaan mitä miehisimmältä, silti hän haluaa laajentaa filosofian alaa toisaalle. Mutta eikö juuri tämä samalla merkitse hänet filosofiksi, sanan syvässä mielessä. Tai sitten juuri sofiologiksi.

Itseään Pohjanen kuvailee netissä (www.sirillus.se, otettu 19.8.2004) meänkielellä seuraavasti:

Bengt / Pänktti Pohjanen oon syntyny 26.6.1944 Kassan kylässä, Pajalassa, aivan Suomen rajala. Opiskellu Upsalan ja Stokkholmin ynvärsiteetissä. Teolokian kantitaatti ja filosohvian tohturi, tohturi hcc. Pänktti oli lehtorina Stokkholmin ynvärsiteetissä 1981-83. Assuu nykyisin Norrbottenin Kaihnuussa, Överkalixissa vaphaana kirjailiana.

Papiksi Pohjanen vihittiin 1970, mutta hän erosi sittemmin virastaan ja Ruotsin kirkosta. Tukholman yliopistossa 1979 hyväksytyssä väitöskirjassaan hän tutki Antti Hyryn tuotantoa. Oulun yliopistossa hänet vihittiin kunniatohtoriksi 1998. Pohjanen on paitsi kirjailija, myös mm. kolumnisti, ohjaaja ja luennoitsija. Hänen ensimmäinen kirjansa ”Och fiskarna svarar Guds frid” julkaistiin 1979. Ensimmäinen romaani meänkielellä, kylmästä sodasta kertova ”Lyykeri” ilmestyi 1985.

Pohjanen on saanut tuotannostaan, joka sisältää niin tieto- kuin kaunokirjallisuutta, proosan ohella lyriikkaa, näytelmiä, joita on viety myös ulkomaille esitettäväksi, radio- ja tv-ohjelmia, elokuvia, kolumneja monissa lehdis- sekä viimeisimpänä oopperan, lukuisia huomionosoituksia, mm. Ivar Lo-Johansson palkinnon 1993 sekä Dan Andersson -seuran palkinnon 1998. Pohjasen radiokuunnelma ”Ikonmålaren” pääsi mukaan Prix Italia -kilpailuun. Kaunokirjallisessa tuotannossaan, kirjoissa, radiossa ja televisiossa, hän on käsitellyt paljon juuri tornionlaaksolaista elämää oman kokemuksensa kautta ja historian valossa. Lisäksi Pohjanen on kirjoittanut virsiä, hymnejä ja hänen tekstejään on sävelletty. Pohjanen on myös toiminut näyttelijänä.

Pohjasen merkitys erityisesti kielenkäyttäjänä on rajaton. Hän kirjoittaa kolmella kielellä, jotka kaikki ovat hänen äidinkieliään, suomeksi, ruotsiksi ja meänkieleksi. Huomattava on Pohjasen osuus meänkielen aseman tunnistamisessa. Hän ja Matti Kenttä ovat laatineet yhdessä ”Meänkielen Kramatiikin”. Pohjasella on ansio siihen, että meänkieli sai Ruotsissa virallisen vähemmistökielen aseman 2000. Netissä (<http://modersmal.skolutveckling.se/meankieli/>, otettu 19.8.2004) kielen asemaa kuvataan seuraavasti meänkielellä:

Monila kasusi into tehjä työtä Tornionlaakson kielen ja kulttuurin puolesta, joka johti siihen ette (Ruottin tornionlaaksolaisitten valtakunnallinen liitto) STR-Tornionlaaksolaiset perustethiin 1981. Tämä liitto oli vaikuttamassa siihen ette valtiopäivät 2 joulukuuta 1999 päätti tunnustaa tornionlaaksolaiset kansaliseksi minuriteetiksi ja meänkielen kansaliseksi minuriteettikielleksi Ruottissa. 1 päivä huhtikuuta 2000 astu voihmaan kaksi lakia jotka vahvistava minuriteettikieliä Ruottissa. Niitten mukhaan nyt viessä Norrbottenin läänin kunnassa (Kiruna, Jellivaara, Pajala, Övertorneå ja Haaparanta) saapi nyt ensimmäistä kertaa käyttää saamea, suomea ja meänkieltä yhtheyksissä viranomhaisitten ja tuomioistuimitten kansa. Tämän lisäksi näissä kunnissa oon oikeus saa föörskuulaa ja vanhoittenhoitoa kokohnaan eli osittain näilä kielilä.

WEB-VERSIO

- Mutta kun ihmisellä tuppaa olemaan tämä ”aristotelinen laatikko”. Kaiken pitäisi olla näetisti kuin laatikkoon järjestettynä.

Usein Pohjanen viittaakin puheessaan rikki menemisestä, rikkomisesta. Jotain on ensin rikottava, jotta sitä voisi sitten taas tehdä ehjäksi. Kuuluuko tässä fenomenologian kaikuja, joka kehottaa rikkomään vasaran löytääkseen sen vasaramaisuuden. Olennaista kuitenkin on, että ihminen itse ymmärtää ensin asioiden rikkonaisuuden. Puhe siirtyy yhä lisääntyviin mielen terveyden ongelmiin länsimaissa.

- Etteivät ihmiset vain pakene mielensä syövereihin vaikeita aikoja. Mutta kun yhteiskunta on heikko, niin sen identiteettikin on heikko. Ihminen ei oikein jaksaa.

Selittämättömän edessä oleva ihminen yrittää kuitenkin kuin vimmalla pitää kiinni musertuvista identiteeteistään. ”Hyvän” paikan muodostaan identiteettejä ihminen ja hänen muassaan kokonaiset yhteiskunnat ovat löytäneet vihollisista. Vihollisen avulla vedetään rajoja ja määritellään omia identiteettejä, Pohjanen suorastaan silvaltaa.

- Juuri tällaisella hetkellä tarvittaisiin filosofiaa avuksi.

- Miksikö? Koska oikea filosofia ei koskaan kävele tahdissa ajan kanssa.

Yhteiskunta kuitenkin yrittää Spenglerin kuvailemilla lopunkin ajan hetkillä pitää kiinni murusistaan. Pohjanen viittaa tähän puhumalla kulttuuritotaliteetista, jollaiseksi Eurooppaakin näinä EU:n aikoina väkisin muokataan. Sellaisen ilmapiirissä vaatii rohkeutta olla hankala. Kirjailijoita, ajattelijoita, Pohjanen luonnehtii ”huutavan ääniksi”, ja hän myöntää itsekin hankkineensa koko toiminnallaan joukon ystäviä ja vähintään yhtä monta epäystävää. Pohjanen on kirjoittanut romaaninkin, jossa hän käsittelee rohkeutta olla hankala ja jonka teemana on vapaus, Lars Levi Laestadiuksesta kertovan ”Ropandes röst”.

- Laestadius oli mitä omintakeisin pietisti, joka sovelsi ajatuksia ranskalaisilta roomalais-katolilaisilta ajattelijoita ja joka uskalsi haastaa itsensä Immanuel Kantin.

Mutta riittääkö se, että uskaltaa olla hankala elämänsä projektissa? Sellainen voisi merkitä vain huutoa tuuleen. Pohjanen huomauttaa kuitenkin monen hakevan

uskonnosta suuntaa muutokselle. Ennen ihmiset nojasivat politiikkaan, mutta nyt se on joutumassa taka-alalle.

- Tavallaan tällöin, kun politiikka vaihdetaan uskontoon, siirrytään vain toisen totaliteettiin. On aina löydettävä vastapari.

Tuntuu siltä kuin Pohjanen kehottaisi, että pitää kamppailla myös itsensä kanssa. Tullaan taas rajalle, on uskallettava kaiken aikaa ylittää ja siirtää niitä.

Ei enää paluuta entiseen

Vierailu Bengt Pohjasen maille Sirillukseen rohkaisee. Pohjoinen ajattelija ja toimija kehottaa kuulijoitaan tavan takaa uskaltamaan toisin, seuraamaan omaa sydäntään rajattomille alueille. Luopua kaikista kulttuurinlainoista ja mennä alastomana ryssäläisessä kuopassa. Kielellä ja kielellä, tekstuaalisessa kanssakäynnissä, tämä manifestoituu näkyvästi; tekstissä, joka on verta.

- Sellainen teksti laittaa kirjailijan, ihmisen liikkeelle, muuttaa häntä ja ohjaa maattomaan maastoon, tietö-mälle tielle, miinakentille.

Kun Agon hyvästelee monipolvisen keskustelun päätteeksi isäntänsä ja tämän maan Sirilluksen, se katselee ja liikkuu ympäristössä toisin silmin kuin silloin, kun vierailijat saapuivat sinne aiemmin samana päivänä. Kul-latun sipulikirkon äärelle johtava tie kulkee läpi ruotsalaisidyllin, pikkusievän Överkalixin, jonka yhdellä äärellä Sirillus ja Sophia instituutti sijaitsevat. Agonilaiset äkkää-vätkin tehdessään lähtöä takaisin Rovaniemelle, että tässä idyllissä jotain onkin toisin: Sirillus lepää pikkukaupun-gin laidalla ihanaisen auringon alla vehmaassa luonnos-sa, sitten on muutaman sadan metrin mittainen kapea päällystämätön soratie, joka liittyy tämän omanlaisensa kulttuurikehdon muuhun asujaimistoon, jossa Sirillusta lähimpänä sijaitsevan naapuritalon pihalla seisoo muuta-ma komeasti puleerattu amerikanrauta menneiltä vuosi-kymmeniltä. Saapuessaan Sirillukseen Agon ei tätä kaik-kea rekisteröinyt mieleensä, mutta lähtiessään kotimat-kalle se huomasi - rajoja kaikkialla, ihmisen tekemiä rajo-ja.

Ilmankos Pohjasta ei saa kiinni. Mies tuntuu liikku-van aina rajojen tuolla puolen.

Filosofia isä, sofiologia äiti

ÖVERKALIX

Bengt Pohjanen nauraa käkättää partaansa. Hän arvelee saavansa paljon vihamiehiä, kun väittää filosofiaa miehen ääneksi.

- Mutta siksi kehittelenkin rinnalle sofiologiaa, naisen ääntä, Bysantin naisen ääntä.

Pohjanen on perustanut peräti instituutin luoma-ansa oppia varten, Sophia instituutin, joka tarjoaa sijan muun muassa ortodoksiselle teologialle, noeettiselle filo-sofialle ja (bysanttilainen) kulttuurille. Instituutti sijaitsee Pohjasen maille Överkalixissa. Sofiologian taustalla on kreikkalainen sana ”sofia”, viisaus, mutta noeettisella pohjalla. Se puolestaan perustuu kreikkalaiseen sanaan ”nous”, järki, ajatuskyky, henki, ymmärrys. Toinen sa-

maan viittaava termi on kreikkalainen sana ”dianoia”, ajatus, ajattelu, ymmärrys, järki. Pohjanen kuitenkin painottaa noeettisen filosofian ilmentävän ihmisenä olemisen syvintä olemusta, sitä mihin mannermainen analyttinen filosofia ei yllä.

- Noeettiseen filosofiaan, josta jo Platon puhui, kuuluu sellaisia asioita kuin taito puhua hienosti, osata ja rakastaa kieltä juurilleen menevästi...

- Intuitio on arvossaan noeettisessä filosofiassa, sofiologiassa.

Tässä taas kompastutaan siihen ryssäläiseen kuop-paan. Pohjanen kuvailee kuinka ihminen rämpiä kuin suolla ja hakee mättäitä, jotta ei uppoaisi.

- Joidenkin kantilaisten onkin turha vaivautua so-fiologiaan.

WEB-VERSIO

Pohjanen käkättää uudelleen partaansa. Ryssäläisessä kuopassa pohditaan karamazovilaisessa hengessä elämän perusteita, olemista. Ollaan epävarmuuden tilassa, jota länsimainen ihminen ei kuitenkaan oikein ole tottunut sietämään. Kaikki pyritään selittämään, ja niinpä edes sana ”viisaus” ei oikein sovi Pohjasen käsitteistöön.

- Se on niin länsimaiseen perinteeseen sidottu käsite. Jotenkin maskuliininen, aivan kuten kreikkalainen sana ”logos”, maailmanjärki, kun taas ”sofia” lähestyy tuota samaa viisautta feminiinisesti.

Sophia instituutin verkkosivuilla Pohjanen kuvaa meänkielillä vastaavaa seuraavasti:

- Tietheen tiete oon viishauen filosofhia ja taitheitten taite oon seppitten alhaista elämää.

Sophia instituutti tila sofiologialle

”Logoksen” ja ”sofian” sukupuolittuneisuudesta sopii mennä keskustelemaan ryssäläiseen kuoppaan Pohjasen kanssa. Samalla sietää varoa. Pohjanen kun toteaa Sirilluksen verkkosivuilla hankkineensa ja hankkivansa paitsi monta ystävää, myös monta vihamiestä.

- Kun olen rajojen ylittäjä. Mikäli pysyttäydyn pi-tempään kuin kolme päivää yhdessä puolueessa, yhdessä ideologiassa, yhdessä instituutiossa niin näe: olen väärä profeetta! Haluan murtautua irti ennen kuin aurinko kolmantena päivänä laskee.

Pohjasen maille, Sirilluksen tilalle perustettu Sophia instituutti on tarkoitettu kokoontumispaikaksi erilaisille näkemyksille, mutta bysanttilaisen kulttuurin suojissa. Tätä ilmentää juuri ortodoksinen kirkko, oikea kulttuuriluostari, joka alun perin oli luvaton. Varsinaisen kirkkosalin lisäksi rakennuksesta löytyvät myös kirjasto, työhuone ja vierashuone. Rakentamiseen antoi viimeisen sysäyksen 1998 teatterikappale ”Karamazovin veljekset”, jonka Pohjanen dramatisoi Fjodor Dostojevskin romaanin pohjalta ja jota varten tarvittiin teatterisali. Myös venäläisen kirjailijan Aleksander Solzhenitsynin esimerkki vaikutti Pohjaseen. Muutettuaan Yhdysvaltoihin Solzenitsyn rakennutti kotinsa yhteyteen ortodoksikirkon.

Miksi Pohjanen ja Sophia instituutti asettautuivat juuri Överkalixiin? Pohjanen kertoo kerran poikasena isänsä kyydissä ihastuneensa paikkakuntaan kotimatkalta Pajalaan. Päätös asettua joskus Överkalixiin sinetöityi 14-vuotiaana. Sovelias paikka löytyi 1980-luvun alussa, jolloin perhe sai haltuunsa varsin huonokuntoisen asumuksen, Sirilluksen. Jo asumuksen nimi kävi Pohjaselle jumalaisena johdatuksena, mies kertoo Sirilluksen verkkosivuilla.

- Torpan sata vuotta aiemmin rakentanut mies oli etunimeltään Cyrillus, ja Överkalixissa y-kirjain muuttui i-kirjaimeksi. Cyrillus-nimi puolestaan on muunnelma Kyrilloksesta, joka taas on orjien apostoli.

- Juuri tällainen on johdatusta. Moneen paikkaan ei niin vain sijoiteta ortodoksista kirkkoa niin, että se sijaitsee historiallisesti oikein.

Tosi on!

Faktasta fiktion

FM A.J.Niskanen

Mihin ihminen voi luottaa? No, tietenkin faktoihin jos ei muuhun. Ellei faktoja ole, ei synny yhteisymmärrystä, kommunikaatio on pelkkää epäröintiä, selitysyrityksiä, maailma hajoaa. Tosiseikkoja, faktoja on pakko olla ja ellei ole niin oletetaan. Aloitetaan vaikkapa omenasta. Se ojennetaan käteesi, neliskanttinen, punertava. Ei ole omena, sanot. Mielessäsi on idea omenasta, se on pyöreähkö. Onko fakta pikemminkin tuo idea?

Esineistä ei yleensä puhuta faktoina, ne vain ovat mitä ovat. Seikkoihin jotka ovat selitysten ulottumattomissa, kuten luonnonlait, viitataan käsitteellä ”kylmä totuus” tai ”raaka tosiseikka” (brute fact). Faktaksi voi sanoa omenan olemassaoloa, ei itse omenaa. Astumme nyt retoriseen maailmaan. Fakta esittää jonkin maailmaa koskevan väitteen, joka on totta. Mikä tai mitä sitten on tuo väitetty totuus jota voisimme nimittää faktaksi? Aluksi yritämme ehkä tukeutua johonkin lukuisista totuusteorioista. Korrespondenssiteoria esittää totuudeksi havainto-objektin ja väitteen, proposition, keskinäistä vastaavuutta. Koherenssiteoria tutkii proposition sopivuutta aikaisemman kokemustiedon kanssa. Pragmaattinen totuusteoria tutkii väitteen toimivuutta käytännössä. Totuutta koskevia teorioita on lukuisia ja niiden ongelmat ja heikkoudet ovat yhtä lukuisia. Kuka voi määrittää proposition ja asiointilan vastaavuuden ja millaisella tarkkuudella? Itse asiassa jo ”asiointila” on propositio sinänsä. Tai minkälaisiin viitekehyksiin yritämme sovittaa jotain asiointilaa koskevaa väitettä? Jos puitteet ovat vinoutuneet tai virheelliset, virhe kasvaa uudesta siihen liitetystä väitteestä. Merkityksensä näilläkin teorioilla silti on, totuuden etsinnässä kaikki keinot ovat tarpeellisia. Arkielämässä ihmisen on kuitenkin pakko tukeutua enemmän tai vähemmän luotettaviin lähteisiin, asiantuntijoiden tai muiden auktoriteettien lausumiin. Kukaan ei pysty omin päin todentamaan kaikkea faktana esitettyä tietoa. (Maapallo kiertää aurinkoa. Punasolut kuljettavat hapetta veressä).

Perusteiltaan kuitenkin fakta pohjautuu havaintoon. Mutta havainto mikä tahansa edellyttää hypoteesia, jolla tulkitaan mitä itse asiassa on se mitä me havaitsemme. (Sumu on nousemassa.) Silti havainto voi olla virheellistä tai hypoteesimme ohjaa havaintoa väärälle uralle. (Naapuri polttaa roskia). Tutkimus ja todistusaineisto määräävät lopulta mitä faktat ovat. Havaintojen ja niiden tulokinnan kulloinenkin taso sekä tarkkuuden tarve määräävät sen mitä me uskomme tai väitämme tosiseikkojen olevan.

Fakta voi olla myös tilanne joka osaltaan määrää väitteen todenperäisyyden, tai se voi olla joukko tosi-seikkoja joista seuraa jonkin monimutkaisemman seikan todenperäisyys. (Irakin miehitys johti maan hallinnon kaaosmaiseen tilaan).

“Aurinko nousee aamulla” on fakta minkä tahansa totuusteorian valossa. Sen esitysasu on silti fiktio. Jos joka-aamuisen tilanteen kuvaasi esimerkiksi siten että “pallomme pyöräytti kylkensä aurinkoon päin”, ilmaisu ei olisi juurikaan tarkempi, aina löytyy asiassa uutta ja uutta selitettävää ja tarkennettavaa. Puheenparret ilmaisevat faktoja fiktioina, eräänlaisina kiteytyneinä käsityksinä joiden fiktion luonne on selvä. (Vierivä kivi ei sammaloidu). Entä sitten lauseet asioista jotka luonteeltaan ovat niin laajoja tai hämäriä, ettei niistä voi saada tarkkaa kuvaa, mutta jotka kuitenkin ovat kokemusmaailmamme ja tarvitsevat omat “faktansa”? Silloin faktat liudentuvat fiktioiksi. Metaforat, kielikuvat, ilmaisevat näitä kompleksisia seikkoja varsin juoheasti. (Yksinjäännyt tunsi olevansa huutavassa hukassa). Jos sanomme Saddam Husseinin suuruustoiveissaan “eläneen pilvilinnoissa”, joku myöhempien aikojen tutkija saattaa hyvinkin ottaa kielikuvan kirjaimellisesti, onhan aikamme teknisesti hyvinkin kehittyntä ja linnat pilvissä mahdollisia.

Sitä mikä kielikuvissa ja samaten tarinoissa, fiktioissa on tosiseikkaa, saattaa olla monimutkaista ja hankalaa selvitettävää. (Koko elämänsä mies haki omaa Atlantistaan). Tulkintaa ja merkitysten kiinnittymistä kielellisissä ilmaisuissa tutkii hermeneutiikka, merkitysjä tulkintaoppi. Kun siirrytään yksinkertaisista, atomaarisista lauseista monimutkaisempiin virkkeisiin erimielisyyden mahdollisuus kasvaa. Erilaisiin tuloksiin päädytään useinkin yhtä perustelluin syin. (Demokratia on huono hallitusmuoto, mutta huonoista paras). Monissa tapauksissa faktan luonne muuttuu todesta todennäköisyydeksi, jota merkitään asteikolla 0–1. Tämä ei kuitenkaan poista totuuden käsitteen merkitystä, sillä todennäköisyys edellyttää ideaa totuudesta.

Fiktiosta faktaan

Faktat laajemmassa mielessä ovat yhteisiä uskomuksia, jotka käsitetään saman tietotason ja yhteisen kulttuurin puitteissa. (Lain miekka pitää yllä järjestystä). On luotettava yhteisymmärrykseen, muuten kommunikointimme pirstoutuisi käsittämättömäksi. Tältä kannalta fiktio on merkitysten välittäjänä yhtä oleellinen kuin fakta, filosofian kannalta niillä ei olekaan muuta kuin aste-ero: fiktio, hypoteesi, fakta. (Uskonto on kansalle oopiumia).

Fiktiolla käsitetään tarinaa, sepitettyä tosiseikkojen ja kuvittelun kudelmaa joka tuo todellisuuden syvyyden ymmärryksemme ulottuville. Sadut, tarinat, fantasiat ja myytit ilmaisevat symbolikielellään sellaisia puolia sielunelämästä, joita ei ehkä voida tarkasti nimetä, mutta jotka koetaan tosiksi. (Keisarin uudet vaatteet). Sellaisina ne ovat myös faktoja, joskin laajemmassa mielessä kuin fyysistä maailmaa koskevat propositiot. Ne ovat tosia tai epätosia intuition, ymmärryksen ja kokemuksen todistusaineiston valossa.

Maaailmankuvamme, käsitys todellisuudesta tällä hetkellä on yhtä sepitettyä ja “harhaista” kuin se on aina ollut niinäkin aikoina joita nyt kauhistellaan tai joille hymyillään. Faktamme voivat olla tarkempia, mutta niiden tulkinta jättää meidät kuitenkin entiseen tapaan syvempää tietoa vaille.

Fantasiassamme voimme käsitellä myös olemattomia, mitä tahansa suhteita, olioita tai asioita. Mutta tällaiset tarinat, fiktiot, jäävät ilmaan, ne kuivuvat kaasaan koskettamatta ellei niissä symbolitasolla käsitellä ihmisen maailman todellisuutta, ellei niissä ole yhteisten kokemustemme, sielunelämän sointia, jotain mikä myös on totta ja koetaan faktaksi. Tällaisia kokemuksia ovat suuret kertomukset, runous, musiikki, taide. “Väärä” ja epätosi fantasia joutuu romukoppaan, hylätään siinä kuin epätosi väitekin.

Fiktiosta kulkee polku takaisin faktoihin.

SISÄISET KAMPPAILULAJIT SOSIAALISTA OLE JÄLKITEOLLISESSA YHTEISKUNNASSA

Johdanto

Tämä kirjoitus on kaiketi väljästi ottaen heuristinen siinä merkityksessä miten Toivo Salonen (2003, 117) sanan määrittelee. Heuristinen on hänen mukaansa ajatuksia herättävää, etsimistä, keksimistä ja oppimista auttavaa ajattelua. Tarkoitukseni tässä kirjoituksessa on toimia kolmella tasolla. Ensinnäkin käytän henkilökohtaisia kokemuksiani kamppailulajeista ja erityisesti kiinalaisista sisäisistä kamppailulajeista empiirisenä tutkimusmateriaalina. Toiseksi pyrin esittämään sisäiset kamppailulajit siitä näkökulmasta käsin, miten ne ymmärretään kamppailulajien filosofian ja käytännön asiantuntijoiden tulkitsemina. Kolmanneksi suhteutan nämä tasot sosiologiseen ja psykologiseen teoriaan, kuten sanottua, heuristisella tavalla. Suhteutan siis omia kokemuksiani suhteellisen vapaasti erilaisiin teoreettisiin resursseihin pyrkimyksenäni ymmärtää jotakin myös yleisestä sosiaalisesta olemisesta tässä ajassa, sekä sitä mahdollisesti helpottavista tekijöistä. Teoreettisesti leikkaan tässä yrityksessäni sekä filosofian, että myös sosiologian ja psykologian joitakin alueita. En kuvaile kovin tarkasti sisäisten lajien historiaa, tekniikkaa ja liikkumisen periaatteita, vaan tarkastelen niitä näkökulmani kannalta siltä osin, kuin se on tarpeellista.

Kiinalaisten sisäisten kamppailulajien periaatteet

Kiinassa elää edelleen kaksi vanhaa kamppailulajia ja filosofian yhdistävää traditiota (Klemola 1996, 26). Shaolin- koulu liittyy chan- buddhalaisuuteen ja Wu- Tang- koulu liittyy taolaisuuteen. Shaolin- koulun kamppailulajit edustavat ulkoisia kouluja, joissa pääpaino on ulkoisen lihasvoiman käytössä. Wu- Tang- traditiossa on vastavasti kehittynyt sisäisiä kamppailulajeja, jotka painottavat pehmeää ja pyöreää liikettä ja sisäisen voiman (chi tai qi) käyttöä. (Klemola 1996, 26- 28.) Olen itse henkilökohtaisesti harjoitellut kahta sisäisen perinteen lajia, Taijita ja Yi Quania. Taijissa liikkuminen on pehmeää ja pyöreää, hiltjaa tehtävää liikettä, kun taas Yi Quan- harjoittelu ainakin perusmuodossaan on pelkästään seisomista. Liikkeen ulkonaisen muodon eroista huolimatta Taijita ja Yi Quania yhdistävät samat periaatteet. Timo Klemola (2004) käyttää japanilaista miekkailutaitoa ja vuonna 1729 ilmestynyttä Shozan Shissain miekkailutaidon opasta esimerkkinään esittäessään aasialaisen kulttuurin traditionaalisia ruumiinharjoituksia luonnehtivat periaatteet:

”Muodon harjoittelun kautta (waza) edetään kohti elämänvoimaa (ki) ja mieltä (kokoro), joka sisältää jumalaisen periaatteen (li).”

Klemola (2004) jatkaa edelleen selventämällä periaatteen käsitteitä:

”Muoto viittaa miekkailutaidon tekniikkaan (waza). Miekkailutaidon funktio on tekniikka. Tarkoituksena on tietysti tulla teknisestikin hyväksi miekkailijaksi vaikka lopullinen päämäärä onkin miekkailutaidon olemuksen ymmärtäminen, mutta sinne ei voida hypätä suoraan. Harjoituksen on edettävä vaihteittain.

Ki, kiinaksi qi, on yksi aasialaisen ajattelun peruskäsitteitä, jonka alkua on noin kolmetuhatta vuotta vanhassa kiinalaisessa metafysiikassa, johon esimerkiksi kiinalainen perinteinen lääketiede edelleen perustaa ihmiskäsityksensä. Vuosituhansien kuluessa gin käsite on laajentunut ja saanut yhä uusia merkityksiä. Vielä Mengtsellä, joka eli 300-luvulla eaa. se merkitsi tietynlaista psykofysiologista voimaa, joka liittyi hengitykseen ja verenkiertoon. Se oli elämänvoima, joka tavallaan kannatteli kaikkia elämän prosesseja. Qin vetäytyminen muodostaan merkitsi kuolemaa. Tämä käsitys liitti qin niin ihmiseen kuin muuhunkin luontoon. Myöhemmin uuskungfutseilaiset laajensivat qin käsitteen periaatteen eli lin vastinpariksi. Qi tuli silloin merkitsemään sitä materiaalista muotoa, jossa maailmankaikkeudessa vallitseva lainalaisuus, siis li, saattoi manifestoitua.”

Ki voidaan tiivistää (Klemola 2004) tietoisuudeksi siitä vitalista voimasta, joka virtaa meistä läpi ja jota me kutsumme elämäksi. Siihen voidaan kiinnittää huomio ja harjoittaa sitä ja oppia sen avulla tuntemaan sitä universaalista periaatetta (li), jonka ilmentymää se on meissä. Näin elämänvoiman tutkiminen ja siihen vaikuttaminen, sen harmoniaan saattaminen yleisemmän periaatteen, lin, kanssa on harjoittelijalle elintärkeää.

Mielen periaate viittaa yksilön ominaisuuksiin Klemola (2004):

”Mieli on Shissain mukaan kin, elämän voiman, ei materiaallinen osa ja elämänvoima mielen materiaallinen osa. Shissai kirjoittaa mielestä näin: ”Mieli (kokoro) on elämänvoiman ei-materiaallinen osa. Se sisältää Jumalaisen Periaatteen ja on elämänvoimaa ylempi. Alunperin mieli on muodoton ja äänetön, väritön ja hajuton; se toimii vain elämänvoiman avulla.”

Mieli on siis yksilöön sidottu. Tärkeää on se, että mieli ja elämänvoima resonoivat toisiinsa. Kun mieli on tyyni, elämänvoimakin on tyyni. Ja kun harjoitamme elämänvoimaamme, harjoitamme samalla myös mieltämme.”

Japanilaisen miekkailutaidon periaatteet paljastuvat siis monitasoiseksi kokonaisuudeksi, jossa keskeistä on elämänvoiman harjoittaminen miekkailutekniikan avulla ja sen saattaminen tasapainoon yleisempien mielen tason periaatteiden kanssa.

Taiji ja Yi Quan lepäävät samoilla käsitteellisillä perustoilla, kuin japanilainen miekkailutaitokin. Yang Cheng-fu (1883- 1936), joka on taijin modernin Yang- tyylin nykyisen muodon kehittäjä, puhuu (Klemola 1996, 40,42) taijin taustalla olevista mielen ja kehon periaatteista seuraavasti:

MISTA HELPOTTAVANA TEKIJÄNÄ

Tehdessäsi Taijiquania luota mieleesi, äläkä käytä voimaa. Taijita tehdessäsi pidä koko kehosi rentona. Poista kaikki jäykkä ja kömpelö voima jänteistä, luista ja nivelistä niin, että liike voi olla kevyttä, pyöreää ja spontaania. Joskus kuulee kysyttävän, miten heikko voi olla vahva, jos ei käytä voimaansa. Kiinalaisen perinteisen lääketieteen mukaan kehossa kulkee koko joukko energian kulkukanavia eli meridiaaneja, jotka yhdistävät kehon osat toisiinsa. Jos meridiaanit ovat avoimet, elinvoima voi kulkea niissä vapaana. Jos sitä vastoin meridiaanit ovat jäykän voiman tukkimia, elinvoima ei pääse kiertämään ja sen seurauksena keho ei kykene liikkumaan vapaasti. Tästä syystä taijin harjoittajan tulee käyttää mieltään voiman sijasta, jolloin elinvoima seuraa mielen liikettä ja kiertää koko kehossa. Jatkuvalla harjoituksella voi saavuttaa todellisen sisäisen voiman. Tästä taijiquanin klassikoissa todetaan:” Suurimman pehmeiden kautta saavuttaa suurimman kovuuden.”

Leino ja Pölönen (2000, 15-16) viittaavat Descartesin kartesiolaiseen dualismiin puhuessaan Yi Quanista. Heidän mukaansa Yi Quan on harjoitusmenetelmä, jossa ilmenee itämainen filosofia, ja jossa Descartesin luomaa keho- mieli kahtiajakoa ei hyväksytä. Itämaisessa filosofiassa ihminen on aina mielletty kokonaisuudeksi. Yi Quanissa mielen harjoitus on kehon harjoitusta ja päinvastoin. Lajin koko harjoittelumenetelmä perustuu mielen ja kehon yhdistämiseen.

Näin siis havaitaan, että kiinalaisten sisäisten lajien harjoittelun periaatteet lepäävät samalla perustalla. Nämä periaatteet voidaan löytää myös japanilaisen miekkailun, ja käsitykseni mukaan osittain myös muiden japanilaisten kamppailulajien taustalta. Sisäisten lajien periaatteissa keskeisintä tämän kirjoituksen kannalta onkin mielen ja kehon suhde ja se, millaisia seurauksia tämän periaatteen harjoittamisesta on sosiaaliseen havaitsemiseen meidän ajassamme. Ennen tähän siirtymistä tarkastelen kuitenkin sisäisiä lajeja filosofian kannalta.

Sisäisten lajien filosofiaa

Taijin ja muiden sisäisten lajien filosofia on yleensä puhetta joko lajien kiinalaisessa käsitteellisessä kehityksessä, lähinnä taolaisuutta koskien tai sitten lajeja käsitellään länsimaisen filosofian käsitteistössä. Puhun itse hieman molemmista.

Taolaisuus nähdään sisäisiin lajeihin eniten vaikuttaneeksi ajattelun perinteeksi (Klemola 1996, 191). Taolaisuudessa erotetaan filosofinen ja uskonnollinen taolaisuus. Sisäisten lajien periaatteet kumpuavat taolaisuuden filosofisesta perinteestä. Tämän perinteen vaikuttavimpana teoksena pidetään Dao de Jingiä. Tämä teos on saanut lopullisen muotonsa noin 200 luvun vaiheilla eKr. Vaikka teos usein nimetään Laotsen kirjoittamaksi, on sillä todennäköisesti ollut useita kirjoittajia. Myöhemmin noin 200 luvulla jKr. syntyivät taolaisuuden yhteydet okkultismiin ja pyrkimys kuolemattomuuteen sai alkunsa. Dao de Jingin sisältämät näkemykset eroavat tästä uskonnollisesta

taolaisuudesta ja teos voidaankin nähdä metafysiikan perusongelmia pohtivana filosofiana. (Chinnery 1997, 120, 127; Klemola 1996, 191.)

Seuraavat lainaukset Dao de Jingistä (1985) valottavat taolaisuuden yhteyttä sisäisten lajien periaatteisiin, joita kuvailin edellä.

Jae 37:

Tao toimii puuttumatta asioiden kulkuun, eikä mitään jää kuitenkaan tekemättä. Jos valtiaat ja prinssit kykenisivät noudattamaan sitä, muuttuisivat kymmenet tuhannet asiat. Jos sen jälkeen kun ne ovat muuttuneet, niiden keskuudessa ilmeneisi halua toimintaan, hillitsen sen nimeämättömän, työstämättömän puun kaltaisuudella. Olla puun kaltainen, työstämätön, nimeämätön on samaa kuin olla vapaa haluista. Hiljaisena, vailla haluista, kaikki maailmassa asettuu paikalleen.

Jae 43:

Periksiantaminen voi voittaa kovimmankin maailmassa. Ei- Olevainen voi tunkeutua sinnekin, missä ei ole tilaa lainkaan. Minä tiedän, mitä hyötyä on toimia puuttumatta asioiden kulkuun. Vain harvat maailmassa ymmärtävät sanatonta opetusta ja sellaisen toiminnan etua, joka ei puutu asioiden kulkuun.

Jae 37 voitaisiin ymmärtää jonkinlaiseksi yhteiskuntafilosofiseksi nootiksikin. Sen sijaan jakeessa 43 ilmenee paremmin myös sisäisten lajien kannalta toimivat periaatteet. Vaikuttaa siltä, kuin Dao de Jingissä viitattaisiin johonkin kaiken näkyvän taustalla olevaan periaatteeseen, jonka kulkuun ei ole hyvä puuttua, koska siten aiheuttaa vain hämmennystä ja onnettomuutta. Klemola (1996, 192-193) vertaakin käsitettä tao Herakleitoksen näkemyksiin kaiken näkyvän muutoksen taustalla vallitsevasta laista,

WEB-VERSIO

joka hallitsee kaikkea olevaista. Taon periaatteen mukaisesti on viisasta olla vastustamatta tuota lakia ja mukautua sen kulkuun. Käsite wu- wei kuvaa tätä mukautumista. Kyseessä on teottoman toiminnan ajatus, jonka mukaan viisasta on antaa asioiden kehittyä niiden oman kutsumuksen voimalla vastustamatta asioiden omaa luontoa (Chinnery 1997, 123; Klemola 1996, 194; Parrinder 1972, 109).

Sisäisten lajien käytännön harjoitusten ja taolaisuuden yleisempien periaatteiden väliset yhteydet on nyt helppo huomata. Taiji ja yi quan- harjoittelussa on nimenomaan kyse tästä luonnollisuuteen pyrkimisestä. Taiji liikkeenä on hidasta ja rauhallista, tiettyjen sääntöjen mukaan tehtävää liikettä, jonka tarkoituksena ei niinkään ole tavoitella jotakin, vaan enemmän luoda otolliset olosuhteet tiettyjen luonnollisten prosessien nousta esiin. Samaan pyrkii yi quan- harjoittelu. Seisonta- asentojen tarkoitus on saattaa keho sille alkuperäisesti parhaaseen mahdolliseen tilaan, jossa luonnollinen voima voi ilmetä. Tältä kannalta katsoen taolainen filosofia ilmenee hyvin suoraan sisäisten lajien harjoitusmetodeissa.

Länsimaisista filosofeista liikunnan filosofian tutkimuksessa on sovellettu ainakin Heideggerin ja Merleau-Pontyn näkemyksiä. Klemolan (1992) mukaan Heidegger tutkii filosofiassaan ihmisenä olemisen ontologisia perusrakenteita, joista keskeisellä sijalla ovat ihmisen varsinainen (*eigenlich*) ja epävarsinainen (*uneigentlich*) oleminen.

Epävarsinaisuudessa ihmisen itse on das Man-selbst, sellainen itse, joka määräytyy muiden, das Manin, passiivin subjektin, Kenen Tahansa kautta. Ihminen ei silloin missään aidossa mielessä itse määrittele olemistaan. Ihminen on silloin langennut (verfallen) maailmaan. Tullakseen varsinaiseksi itseksi ihmisen on irtauduttava siitä, miten muut hänet määrittelevät. Hänen on eräällä tavalla palattava itseensä. Tämä on vaikeaa, koska Kenen Tahansa vetovoima on suuri. Kuka Tahansa poistaa taakan ihmisen harteilta. Hänen ei itse tarvitse kantaa vastuuta teoistaan, sillä hän voi aina todeta Keneen Tahansa vedoten, että niinhän kaikki tekevät. Kenenä Tahansa ollessaan ihminen on sitä, mitä kaikki ovat, mutta mitä kukaan ei varsinaisesti ole (Klemola 1992).

Vaikuttaa siltä, että Heideggerin ajatuksessa varsinaisen itsen tavoittelussa on jotakin samaa taolaisuuden perusajatuksen kanssa. Klemola (1992) nimeääkin taijin, mutta myös joogan sekä japanilaiset budo-lajit, steinerilaisen eurytmian ja dervissien tanssin liikuntamuodoiksi, joiden kautta pyritään varsinaiseen olemiseen, jossa olevan peittävät verhot ja peitot poistuvat ja ihminen kykenee olemaan se avoimuus kohti olevaa, jota hän jo alkuperäisesti onkin. Tavoitteena on siksi tuleminen, mitä ihminen itse asiassa jossain aidossa mielessä aina jo on, vaikka hän on tämän alkuperäisen yhteytensä kadottanut. Tämän yhteyden Klemola (1992) nimeää perenniaalisen filosofian ytimeksi.

Perenniaalisesta filosofiasta puhuu myös Tapio Koski (2000, 45, 46, 48) väitöskirjassaan: ”Liikunta elämäntapana ja henkisen kasvun välineenä”. Hänen mukaansa termi ”perenniaalinen filosofia” tuli tunnetuksi Leibnizin myötä ja siinä olennaista on dogmaattisuuden välttäminen ja jatkuva pyrkiminen ja kysyminen. Perenniaalinen filosofia etsii yleistä yksityisestä ja olennaista siinä on ihmisen elävä kokemus, jota ilman traditiotkaan eivät olisi olemassa. Kosken mukaan (2000, 51- 52) perenniaaliset kehon harjoitukset etsivät kosketusta todellisuuden konk-

reettiseen substanssiin, jota ei käsitteellisillä apparaateilla voida tavoittaa. Itse asiassa onkin niin, että ihminen käsitteellisen ajattelun kautta vieraantuu olevasta, joka on myöhemmin tosin mahdollista tavoittaa esimerkiksi juuri liikunnan avulla.

Sisäisten lajien ymmärtämisen kannalta olennaiseksi tulee Kosken käsittelemä (2000, 39-41, 64- 66) Merleau-Pontyn kehonfilosofia. Kosken mukaan Merleau- Ponty tutkii ihmistä kehollisena maailmassa todellistuvana olentona fenomenologisesti. Merleau- Pontyn tavoitteena on kartesiolaisen dualismin ylittäminen. Hän kritisoi ulkokohtaista tapaa tutkia ihmistä. Objektivoivasti ajattelevan tutkijan työn lopputulos näyttää siltä, kuin ihminen olisi kehoton, historian ja elämismaailmansa merkityksellisistä kytkennöistä irti riisuttu pelkkä puhdas tietoisuus. Näin ajateltuna (Koski 2000, 52) rationaalisesti haluttu otettu käsitteellinen todellisuus viittaa vain siihen, mistä se on käsitteellistetty. Käsitteellinen ei viittaa itseensä, vaan itsensä ulkopuolelle. Merleau- Pontyn lähtökohdat ratkaisevat nämä ongelmat. Hänelle maailma ei ole koskaan irrallaan sitä havainnoivasta ihmisestä ja hänen tavastaan olla maailmaan kosketuksissa. Koska ihminen itse on maailmansa kokemuksellinen keskipiste, ei tätä ihmisen ja maailman perussuhdetta voida purkaa samalla hävittämättä olennaista itse todellisuudesta. Tähän ihmisen peruskokemukseen maailmasta kuuluu olennaisena osana myös keho, koska tajunnallinen sisältää sekä käsitteelliset kokemukset, että ihmisen keholliset maailmassa olemisesta johtuvat kokemukset. Se mikä koetaan kehossa, koetaan myös tajunnassa. Koska yksilön omakohtainen eksistenssi inkarnoittuu hänen kehossaan, omakohtaisuus on luonnostaan maailmaan kuuluvaa. Näin ollen subjektiivista ja objektiivista ei voida erottaa toisistaan. Ne ovat erottamattomat.

Näin siis keho voidaan nähdä yhtenä tietoteorian keskeisenä elementtinä, jota ei voida sulkeistua pois tekemättä väkivaltaa ihmisen kokonaisuudelle. Esitän seuraavaksi omakohtaisen näkemykseni siitä, miten tämä näkemys voi auttaa sisäisten lajien harjoittamisen kautta nykyajan jälkieteellisessä ajassa elävää ihmistä.

Jälkieteollisen ajan teoriaa

Olen nimennyt tämän luvun jälkieteollisuuden käsitteen mukaan, koska haluan korostaa käsittelemieni asioiden yhteyttä yhteiskunnallisten muutosten aineelliseen perustaan. Yhtä hyvin voitaisiin puhua postmodernista ajasta (esim. Lyotard 1994) tai myöhäismodernista ajasta (esim. Giddens 1991). Kaikki nämä käsitteet viittaavat sosiaalitieteissä ja filosofiassa tulkittuun muutokseen, joka on noussut modernin ajan perustalta, ja jota makronäkökulman kannalta luonnehtii suurten yhteiskunnallisten kertomusten rapautuminen (Lyotard 1994, 28). Keskityn tässä kirjoituksessani siis sisäisten kamppailulajien mahdollisuuteen edistää jälkieteellisessä ajassa elävän ihmisen sosiaalisia mahdollisuuksia. Teeman kannalta identiteetin ja yksilöllistymisen ideat ovat keskeisessä asemassa ja tästä syystä tarkastelenkin jälkieteollisen ajan tuottamia mahdollisia muutoksia identiteetille, jossa yhteiskunnan aineellista perustaa, kuten työelämän muuttuvia käytäntöjäkään ei voida unohtaa.

Nykyistä ja tulevaa sosiaalisen elämän makroympäristöä leimaa globalisaatiokehitys. Tämä muutos tapahtuu yhtäaikaaisesti monilla tasoilla. Voidaan puhua talous-, yhteiskunta-, ja kulttuurielämän globalisaatiosta. Talou-

WEB-VERSIO

dellisesti se merkitsee markkinasuhteiden laajenemista yli valtiollisten rajojen ja niiden syvenemistä kattamaan yhä useampia yhteiskuntaelämän alueita. Globalisaatio tulee muuttamaan yhteiskunnan rakenteita, toimintatapoja ja aatteita verrattuna kansallisesti järjestäytyneeseen järjestelmään. Työelämässä yhteiskunnalliset muutokset näkyvät epätasaisuuksien työsuhteiden ja kiireen yleistymisenä. Työmarkkinat jakautuvat yhä selvemmin voittajiin ja häviäjiin. Vallalla on näkemys, että jos ei ole jatkuvasti valmis oppimaan uutta ja sopeutumaan kiivastahtiseen muutokseen, on pian syrjäytynyt. (Blom & Melin 2002, 43; Väyrynen 1999, 111.)

Nopeat paikalliset ja globaalit muutokset muovaavat myös ihmisten identiteettiä. Giddens (1991, 215) katsoo identiteetin olevan nykyaikana refleksiivisesti muotoutunut. Tällä hän tarkoittaa sitä, että nykyaikaa leimaa valinnan vapaus ja tässä ympäristössä yksilön täytyy kyetä yhdistämään menneet kokemuksensa ja tulevaisuuden pyrkimykset paikallisessa kehityksessä mielekkääksi kokonaisuudeksi. Tämä vaatii itsestään tietoisena olevaa persoonallisuutta. Nykyaikaa luonnehtiva piirre tässä mielessä onkin yksilöllistyminen (Beck 2002, 2). Tällä Ulrich Beck tarkoittaa perinteisten sosiaalisten siteiden merkityksen vähenemistä suhteessa yksilöön. Sellaisilla yhteiskunnallisilla muodosteilla, kuten luokka, sosiaalinen asema, sukupuoliroolit, perhe, naapurusto, on yksilöön entistä vähemmän vaikutusta. Tämän vaikutuksen vähenemisen tilalle Beck (2002, 2, 31) näkee tulevan sellaisen sosiaalisen järjestyksen, jossa yksilöt tulevat entistä vastuullisemmiksi oman elämänhistoriansa luojina. Yksilöllistyvät elämäntyyli ja elämäntilanteet pakottavat ihmiset entistä enemmän oman elämänsuunnitelmansa luojiksi.

Yksilöllistymisen trendi näkyy uusimmissa suomalaisen yhteiskunnan luokka-analyysissäkin (Blom & Melin 2002). Sosiaalinen liikkuvuus on vähentynyt Suomessa, ja sosiaalisen kohoamisen väylät ovat kaventuneet tuntuvasti. Työväenluokkaiset lapset pysyvät työväenluokkaisissa asemassa ja keskiluokka uusintaa itse itsensä. Nousevia uramahdollisuuksia tarjoutuu vain keskiluokkaisille ryhmille. Näiden tulosten perusteella voitaisiin toisaalta väittää luokkaperustaisten jakojen merkityksen säilyvän, koska yhteiskuntaluokalla siis on entistä enemmän vaikutusta sosiaaliseen kohoamiseen. Tutkimustuloksissa on kuitenkin keskeistä se, että keskiluokan paremman kohoamisen mahdollisuus kiinnittyy erityisesti koulutukseen, joka voidaan nähdä ominaisuutena, mihin yksilöllä on suuret vaikutusmahdollisuudet. Blomin ja Melinin luokka-analyysin tulokset tukevatkin inhimillisen pääoman teorioita ja yleisemmin niitä luokkateoreettisia tuloksia, joissa luokka- aseman vaikutukset työelämässä menestymiseen välittyvät koulutussuhteiden kautta. Joka tapauksessa voidaan ajatella, että tulokset tukevat Beckin teesiä yksilöllisten valintojen merkityksen kasvusta. (Blom & Melin 2002, 57-58.)

Sisäiset lajit sosiaalista olemista helpottavana tekijänä ajassamme

Kaiken edellä mainitun perusteella voidaan sanoa, että sisäisten kamppailulajien keskeinen idea on siinä, että ne pyrkivät auttamaan ihmistä takaisin oman perusluontonsa lähteille. Tässä hidas liike tai erilaiset seisontasennot toimivat välittäjänä. Ymmärrän tämän kehon aseman näissä harjoituksissa hyvin samalla tavoin, kuin edellä esittelemäni Merleau- Ponty ymmärtää. Toisaalta

kehon ja mielen suhde kristallisoituu Lauri Rauhalan (1990, 66) sisältömeditaation käsitteessä. Näen taijin ja yi quan harjoittelun yhdellä tasollaan nimenomaan tällaisena sisältömeditaationa. Meditaatiolla Rauhala tarkoittaa ihmisen itsensä suorittamaa oman tajunnan kontrollointia, jossa yleensä pyritään tajunnan vapaan miellejuoksun katkaisemiseen. Pyrkimyksenä on tyhjentää tajunta siten, että mikään erityinen kokemussisältö ei ole siinä erityisesti läsnä. Tässä pyrkimyksessä taiji-, ja yi quan- harjoittelu voivat auttaa. Tällöin harjoitus ja siinä tehtävät liikkeet toimivat meditaation sisältönä ja mieli tulee kattamaan lopulta vain näiden liikkeiden kokemisen tilan. Tällöin harjoittelu toimii sisältömeditaationa Rauhalan tarkoittamalla tavalla.

Miten tämä kaikki sitten liittyy jälkiteolliseen aikaan ja ihmisen sosiaaliseen olemiseen? Ajattelen asian niin, että nykyinen työelämä ja pelkästään inhimillinen oleminen on haastavaa. Sellaiset normatiiviset sisällöt, joita sosiaalisessa tilassa ympärillämme leijuu vaativat meitä alituisen olemaan aktiivisempia, osallistuvampia, sosiaalisempia ja itseä jatkuvasti kehittäviä olentoja. Olen henkilökohtaisesti kokenut, että tämä hyvin monella tasolla toimiva jatkuva osallistuminen ja toimiminen sekä kehittäminen saattavat myös joiltakin osin alkaa toimia omaa pyrkimystään vastaan. Tarkoitan tällä sitä, että inhimillisen identiteetin sisällöksi tulee juuri tällainen Giddensin mainitsema alituinen refleksiivisyyden tila, jossa itsensä jatkuva tarkkailu ja arviointi hallitsevat elämää. Voitaisiin siis sanoa, että vaativassa elämänmuodossa, jossa erilaiset asiat ja toiminnan tasot ympäröivät meitä, olemme alttiita menettämään jotakin spontaanisuustamme ja ylikorostamaan itseämme havainnointia. Tässä mielessä sisäisten lajien harjoittelu on auttanut myös itseäni löysäämään hieman tästä alitajuisesti organisoituneesta refleksiivisyydestä ja ottamaan hieman rennommin. Olen siis kokenut, että harjoittelu on auttanut minua ainakin rentoutumaan, ja lisäksi suhtautumaan todellisuuteen hieman kevyemmin. Olen myös kokenut, että tällaiset muutokset eivät ole olleet todellakaan pelkästään käsitteellisen tason muutoksia tai asennemuutoksia, vaan ne tuntuvat kehossa, ja kehon kautta suoritettu harjoittelu on auttanut tunnistamaan omassa kehossa piileviä refleksiivisyyden edustuksia. Tarkoitan tällä sitä, että se miten ymmärrän identiteetin kumpuaa C.H. Cooleyn (1902, 184) klassisesta peiliminen käsitteestä. Tässä keskeistä on ajatus siitä, että me näemme itseämme siten, kuin kuvittelemme muiden näkevän meidät. Tämä on siis sosiaalisen itsetarkkailun ydin. Jossain mielessä sitä voitaisiin pitää koko sosiaalisen järjestyksen ytimenä. Meidän kuvamme itsestämme on siis riippuvaista siitä, miten kuvittelemme muiden ihmisten ja koko sosiaalisen yhteisön näkevän meidät. Tässä prosessissa keho on olennainen tekijä. Kohtaamme ulko maailman omassa kehossamme ja kehomme välityksellä. Ajattelenkin, niin, että tämä peiliminäkokemus ilmenee kehossa ja sitä tarkoitan omassa kehossa piilevillä refleksiivisyyden edustuksilla. Jos siis refleksiivisyys on se muoto, johon sosiaalinen meitä tässä historiallisessa yhteiskunnan tilassa enenevässä määrin ajaa, löytyvät nämä refleksiivisyyden paikat tai edustukset kehostamme. Tällä tarkoitan peiliminäkokemusta, eli kokemusta siitä, millaiselta näytän kehollisesti muiden silmissä ja miten otan kehona vastaan sosiaaliset tilanteet. Olenko voimakas, jännittynyt, hieman taaksepäin vetäytynyt, kehollisesti

WEB-VERSIO

lysyssä vai suorassa seisova. Tällaiset kehon kaavat kantavat mukanaan peiliminäkokemusta. Keho kohtaa tilanteet ja ihmiset sosiaalisessa tilassa.

Mikäli kehon ja mielen suhde ymmärretään edellä esittämälläni tavalla, on tähän suhteeseen mahdollisuus vaikuttaa. Tätä kautta voin esittää liikunnanfilosofisen laajennuksen Merleau-Pontyn ja Heideggerin näkemyksiin. Emme pelkästään saavuta mieltä hiljentävien kehon harjoitusten kautta omaa itseyyttämme paremmin, vaan koen, että niiden kautta suhde sosiaaliseen olemiseen muuttuu helpottavammaksi ja jotenkin vähemmän pakottavaksi, koska oma itseyytemme on sosiaaliseen kiinnittynyt peiliminäkokemuksen kautta. Sisäisten lajien kehittämisen oman kehon kuuntelun taidon avulla voi helpommin tunnistaa omassa kehossa liikkuvia tunteita ja asentoja erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa. Tätä kautta peiliminäkokemuksen ylivoimaiselta tuntuva pakottavuus omaan identiteettiimme alkaa menettämään valtaansa, ja meille jää yksilöinä enemmän pelivaraa määritellä identiteettiämme. Näin jälkiteollisen ajan vaatima refleksiivisyys voikin paremmin toteutua tällaisten meditatiivisten kehonharjoitusten kautta, joita sisäiset lajitkin ovat. Niiden kehittämä refleksiivisyys ei ole pelkkää käsitteellisen tason refleksiivisyyttä esimerkiksi omaa elämänsuunnitelmaa kohtaan, vaan se sisältää kehon tason. Olenkin kokenut, että nimenomaan tämä kehollinen refleksiivisyys vapauttaa ihmistä käsitteellisen refleksiivisyyden pakkopaidasta olemaan enemmän oma itsensä ja välillä unohtaman ahdistavan jälkiteollisen maailman meihin asettamat vaatimukset.

LÄHTEET

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth 2002: Individualization. Institutionalized individualism and its social and political consequences. Sage publications Ltd. Gateshead.

Blom, Raimo & Melin, Harri 2002: Luokat ja työmarkkinat 2000-luvun alussa. Teoksessa Piirainen & Saari (toim.): Yhteiskunnalliset jaot. 1990-luvun perintö. Gaudeamus, Helsinki, 43-59.

Chinnery, John 1997: Taolaisuus. Teoksessa Littleton, C, Scott (toim.): Idän uskonnot. Gummerus, Jyväskylä, Helsinki, 116-143.

Cooley, Charles, H. 1902: Human nature and the social order. Transaction Books, New Brunswick and London.

Giddens, Anthony 1991: Modernity and self-identity. Self and society in the late modern age. Polity press. Padstow.

Klemola, Timo 1992: Liikkumisen taito, tie kohti olevaa. Teoksessa Halonen, I., Airaksinen, T., Niiniluoto, I.: Taito. Suomen Filosofinen yhdistys. Helsinki, 35-43.

Klemola, Timo 1996: Taiji. Liikettä hiljaisuudessa - hiljaisuutta liikkeessä. Otava, Helsinki.

Klemola, Timo 2004: Tekniikasta kohti henkeä. <http://www.uta.fi/laitokset/mattiet/filosofia/talfit/index.html>

Koski, Tapio 2000: Liikunta elämäntapana ja henkisen kasvun välineenä. Filosofinen tutkimus liikunnan merkityksestä, esimerkkeinä jooga ja zen-budo. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Tampere

Laotse 1985: Dao de jing. Salaisuuksien tie. WSOY. Porvoo.

Lyotard, Jean-Francois 1994: The postmodern condition. Teoksessa Seidman (toim.): The postmodern turn. New perspectives on social theory. Cambridge university press, Cambridge, 27-38.

Parrinder, Geoffrey 1972: Elävät maailmanuskonnot. Otava, Helsinki.

Rauhala, Lauri 1990: Humanistinen psykologia. Yliopistopaino. Helsinki.

Salonen, Toivo 2003: Filosofian sanat ja konseptit. Lapin yliopiston menetelmätieteellisiä julkaisuja. Esseitä, puheenvuoroja ja raportteja 2. Rovaniemi.

Väyrynen, Raimo 1999: Kohti globaalia maailmanjärjestelmää. Teoksessa Metsä (toim.): Tuleva tuhat. Gummerus, Jyväskylä, 111-121.

Zhang Chang Wang 2000: Tie terveyteen ja hyvinvointiin. Ajatus-kustannus oy. Helsinki.

K U T S U

Pohjoinen filosofiyhdistys AGON

Y L E I N E N S Y Y S K O K O U S

Keskiviikkona 6.10.2004 klo 18:00

Lapin maakuntakirjaston kokoushuoneessa
Esillä sääntömääräiset asiat ja sääntömuutos

Tervetuloa
AGON hallitus

Taolainen maisema

(Toimitus)

Tao, tie, jolla vaelletaan ilman ponnistusta

Laotse (Laozi) on opettanut Kiinassa 500-luvulla eaa ajatuksiaan olevaisen ymmärtämisestä. Taolaisuuden perusteos on Tao te tsing (Tao-te-king, Daodejing, Suom. Salaisuuksien tie 1950, Keskitie 1956). Muita kirjallisia lähteitä on Tsuang-Tseltä (Zhuanzi) ja Lietseltä (Liezi) 400 ja 300 -luvulta eaa.

Taolaisuuden synty on perinteisen maagisen ja animistisen luonnonkäsityksen muuttumisessa panteistiseksi näkemykseksi. Se pyrkii ymmärtämään mietiskelyn avulla olevaisen ykseyden. Monistisen maailmankuvan hahmotaminen tapahtuu irrationaalisesti, lähinnä intuitiivisen oivaltamisen avulla. Tämän ajattelun perinteisessä, filosofisessa, muodossa ei ole sijaa jumalille eikä hengille. Taolaisuuden moraalikäsityksessä on vastaavuutta myös Sokrateen näkemykseen oikean oivalluksen mukanaan tuomaan hyveeseen. Hyve on siten luonnollinen seuraus oikeasta elämisestä.

Tao on olevaisen absoluuttinen perusta, jota ei voi kuvata suoraan, vaan sen voi ilmaista vain paradoksein. Taoa ei voi käsittää ajatuksella, siis ei voi pakottaa sitä esiin. Tässä on yhtenevyyttä intialaisiin ajattelun traditioihin (Brahman-Atman), joissa ei-havaitseminen on yksi tapa saada tietoa. Toiminta on muutenkin taolle vierasta tavanomaisessa suhteessa, se on tapahtumista ilman aktiivisuutta. Tarkoituksena on löytää tie taon yhteyteen ja se onnistuu vain mietiskelemällä ja elämällä luonnonmukaisesti. Viisaan toiminta on ponnistelemattomuutta, toimettomuutta, ihanteena teoton toiminta wu-wei.

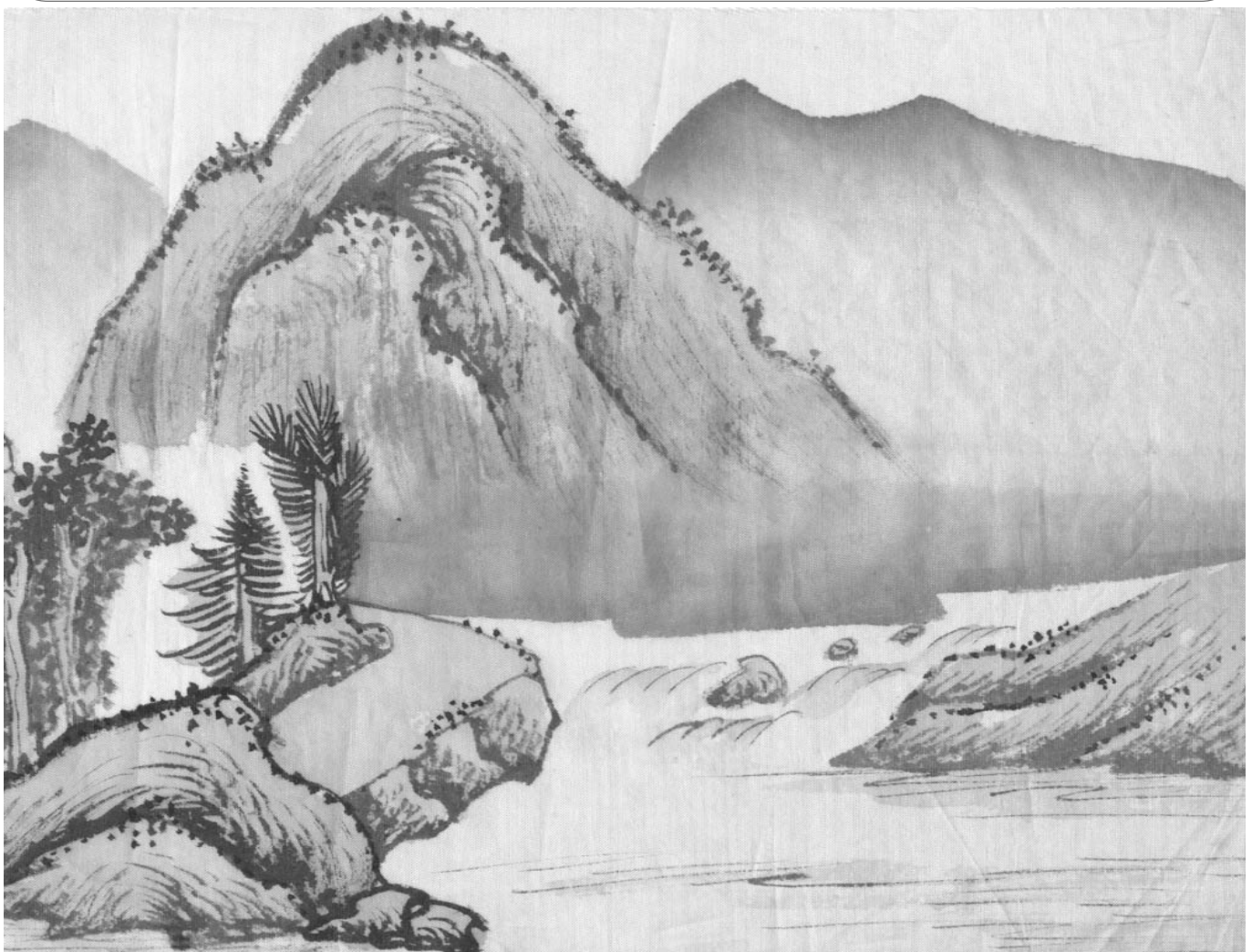
Taolaisuuteen kuuluu voimien tasapaino luonnossa jin ja jang (yin ja yang). Myös klassisessa kiinalaisessa maalaustaiteessa taolaisuuden symbolit tulevat esiin vuorten edustaessa miehistä jangia ja veden naisellista jiniä.

Lähteet:

Aspelin Gunnar: *Ajatuksen tiet* 4,p Juva 1997

Raju P.T.: *Intian filosofia* Porvoo 1974

Salonen Toivo: *Filosofian sanat ja konseptit* 3. uudistettu p. (toim. Eleni Mizaras) Rovaniemi 2003

REETORIN KUULUSTELU

Voiko kirjaa rakastaa liiaksi, Rainer Salosensaari?

Reetorin kuulusteluun joutuu tällä kertaa Agonin hallituksen jäsen, informaatikko Rainer Salosensaari, lähtöisin porilaisista. Tampereen yliopistossa 1980-luvulla opiskellut Salosensaari on 12-vuotiaan Aaron isä, joka harrastaa lukemista ja kirjoittamista.

1) Toimit informaatikkona Lapin yliopiston kirjastossa. Mitä oikein teet?

Vastaan Lapin yliopiston kirjaston Eurotietokeskuksesta. Eurotietokeskukset eli EDC-kirjastot (European Documentation Centers) ovat Euroopan unionin tallekirjastoja, joihin Euroopan unionin virallinen julkaisutoimisto lähettää ilmaiskappaleet Euroopan unionin julkaisuisista. Kirjastossa tehtäviini kuuluu lisäksi monia muita kirjastotöitä.

2) Miten Eurooppaa voi lähestyä filosofisesti?

Eurooppaa voisi lähestyä monellakin tapaa filosofisesti. Itseäni on askarruttanut viime aikoina kysymys siitä, säilyykö EU valtioiden välisenä kansainvälisenä yhteisönä vai syntykö alueellinen maailmanyhteisö. Kyseinen yhteisö ei perustuisi niinkään valtioiden varaan, vaan enemmänkin ihmisten orastavalle maailmankansalaisuuden identiteetille. Tunnettua on, että länsimainen kulttuurin perusta on antiikin filosofiassa, länsimaisessa modernissa tieteessä sekä kristinuskossa. Voivatko sellaiset alueet, jotka eivät jaa näitä kolmea tekijää integroitua Eurooppaan? Turkin mahdollinen EU-jäsenyys on mielenkiintoinen testi.

3) Kärsitkö infoähkystä? Miltälaisia oireita siihen kuuluu?

En tunnista kärsiväni infoähkystä. En käytä koskaan vapaa-aikana nettiä. Televisiosta yritän valikoida ohjelmat joita katson. Kännykän käyttö

on itselläni minimaalista. Yritän lukea jatkuvasti hyvää tieteellistä ja filosofista kirjallisuutta, joka ainakaan minulle ei ole aiheuttanut infoähkyä, vaan halun syventää tietämystä.

4) Data, informaatio, tieto, viisaus. Selvitä meille nämä käsitteet ja niiden väliset suhteet.

Data tarkoittaa minulle bittejä eli data on tietokoneen käsittelemiä nollia ja ykkösiä, joilla sinänsä ei ole mitään varsinaista merkitystä.

Informaatio on tietoa jäsentymättömässä muodossa. Tätä kohtaamme jatkuvasti uutisista, lehdistä, televisiosista, netistä.

Tieto perustuu informaatioon, mutta on jäsennelty, usein myös analysoitu. Tieto sisältää raakojen faktojen lisäksi myös näkemyksen. Informaatiolle on annettu jo joku muoto, se voidaan esittää esim. kertomuksen muodossa.

Viisaus on hivenen eri asia minun mielestäni. Ihminen voi olla viisas, vaikka ei omaisikaan kovin paljon tietoa, informaatiosta tai datasta puhumattakaan. Viisautta on monenlaista, itse ihailen eräänlaista elämän viisautta, pystyy tekemään järkeviä, perusteltuja valintoja elämänsä suhteen. Parhaimmillaan tällaiset henkilöt ikään kuin oivaltavat ainakin osan myös tekojen ei-tarkoituksellista seurauksista.

5) Filosofia ja kirjallisuus liitetään läheisesti toisiinsa. Miksi?

Tähänkin voisi vastata usealla tavalla. Hyvät kirjat sisältävät usein elämännäkemyksen, olkoonkin että tämä näkemys voi olla hivenen piilossa. Toisaalta tärkein osa filosofiaa on kirjoitustaidon keksimisen ja oppimisen jälkeen esitetty kirjoissa. Hyvinkin erilaiset kirjat voivat aiheuttaa kysymyksiä, jotka johtavat filosofiseen pohdiskeluun.

6) Länsimaisen filosofian ensi ajoista on tallentunut ehkä hyvinkin vähän. Minkä filosofian osa-alueen uskot / luulet / tiedät jääneen kadotukseen?

Ei tiedossa.

7) Kirja, joka jokaisen pitäisi lukea.

Jokainen valitsee itse kirjansa. Ei ole mitään yhtä kirjaa, jonka jokaisen pitäisi lukea. Itse näytän lukevan aika ajoin uudestaan mm. Georges Bernanosin Maalaispapin päiväkirjan.

8) Vastenmielisin lukukokemuksesi.

Luin nuorena miehenä Hannu Salaman Juhannustanssit. Kirjan naturalistisuus ja jopa raadollisuus jätti lukemisen jälkeen vastenmielisen tunteen. Palasin kirjaan mielessäni lukuisia kertoja ja vasta jälkepäin aloin ymmärtää kirjan henkilöitä ja teemoja.

Kuva: Rainer Salosensaari

WEB-VERSIO

9) Kirjallisuus on aika ajoin koettu erilaisissa järjestelmissä vaaran lähteeksi. Pitääkö kirjoja ja kirjallisuutta pelätä.

Ei minun mielestäni. Kirjat voivat tietenkin olla luomassa muutosta.

10) Voiko kirjaa rakastaa liiaksi? Jos, niin miten?

Kirjat ovat kirjoja, tiede on tiedettä ja filosofiaa on filosofiaa. En halua kirjoista, tieteestä tai filosofiasta itselleni jumalaa.

11) Pääset paljon vartijaksi. Nimeä ja perustele seitsemän kirjaa, jotka sinun mielestäsi pitäisi löytyä jokaisen filosofiasta kiinnostuneen kirjastosta.

En anna neuvoja kenellekään, jokainen saa valita itse kirjastonsa kirjat. Itse kuitenkin on valinnut mm. seuraavia:

- * Ahlman, Erik: Kulttuurin perustekijöitä
- Hieman unohdettu merkittävän suomalaisen filosofin pätevä kulttuurifilosofian perusteos.
- * Hick, John: Uskonnon filosofia
- Aikoinaan minuun suuren vaikutuksen tehnyt uskonnon filosofian oppikirja.
- * Hume, David: An Essay Concerning Human Understanding!
- Hume on klassikoista suosikkini! Opiskeluvuosina suosikki tosin oli Spinoza.
- * Ketonen, Oiva: Se pyörii sittenkin
- Selkeä ja edelleen pätevä johdatus tieteenfilosofiaan
- * Lahtinen, Mikko: Niccolò Machiavelli ja aleatorinen materialismi
- Nuoren polven filosofin tinkimätön ja käsittämättömän peräänantamaton tutkimus Machiavellin ja Althusserin filosofiasta ja politiikasta. Kannatti tutustua, vaikka tutkimuksessa esitetyistä väitteistä ja johtopäätöksistä olen täysin eri mieltä.
- * Lakoff, George ja Johnson, Marki
Philosophy in the flesh
-
- * Malcolm, Norman
Ludwig Wittgenstein: muistelmia
- Sympaattinen kirja miehestä, joka oli sekä mystikko että loogikko.
- * Russell, Bertrand: Elämäni
- Maailmankuulun filosofin kaunokirjallisestikin arvokkaat muistelmat.
- * Spengler, Oswald: Länsimaiden perikato
- Spengler ei ole kovin suosittu nykyään. Spengler oivalsi mielestäni olennaista sekä omasta länsimaisesta että vieraista kulttuureista.
- * von Wright, Georg Henrik: Ajatus ja julistus
- Wrightin merkittäviä esseitä, mm. Spengleristä käsittelevä essee sai minut lukemaan Länsimaiden perikadon.

12) Onko filosofiaa kielen ulkopuolella?

Ehkä joidenkin mystikkojen kokemuksissa. Pääsääntöisesti ei voi olla.

13) Mitä olisit tehnyt muuten tämän ajan, kun nyt vastasit näihin kysymyksiin?

Olisin lueskellut jotain omaksi ilokseni.

AJANKOHTAISTA

**Pohjoisen filosofiyhdistys AGONin
keskustelutilaisuudet syksyllä 2004**

Tiistaina 21.9. klo 17 alkaen Lapin yliopisto
ls 4 (24 hengen Sali).

Virpi Yliraudanjoki alustaa aiheesta
”Tunteet ruumiinfenomenologiasta
poetiikkaan”

Tiistaina 12.10. klo 17 alkaen Lapin
yliopisto ss 5 (seminarisali 5, ytk II kerros,
20 hengen Sali).

Miika Lehtonen alustaa aiheesta
”Tieto, taito, data -.”

Tulossa Sodankylään. (joulukuu)

Heidi Ukkola alustaa aiheesta
”Tunteet ja kieli”.

Aika vielä avoinna, ilmoitetaan
myöhemmin.

Lapin yliopisto

Filosofian luentoja:

Tiedon ja tieteenfilosofia / **John Pajunen** ti 2.11.
16.00-18.00 Fellman

Tieteenfilosofia / **Toivo Salonen** ti 9.11. 16.30-20.00
Ls 19

Tieteenfilosofia ja metodologia / **Toivo Salonen** ke
6.10. 12.00-15.00 Ls 3

Filosofia oppialana / **Toivo Salonen** ke 15.9. 16.30-
20.00 Ls 5

Tekniikan etiikka ja filosofia / **Timo Airaksinen** ma
20.9. 08.00-17.00 Ls 19

Fenomenologian säikeitä - Husserlista
hermeneutiikkaan / **Virpi Yliraudanjoki** ti 19.10.

16.15-18.30 Ls 6

Sodan filosofia ja aatehistoria / **Aki-Mauri**

Huhtinen pe 15.10. 10:00-17:00 Ls 19

Cassirerin ihmis- ja kulttuurifilosofia / **Sam Krause**
ma 25.10. 12.00-14.00 Ls 6

Johdatus etiikkaan / **Kari Väyrynen** la 2.10. 09.00-
15.00 Ls 6

Logiikan perusteet / **John Pajunen** ti 26.10. 13.00-
15.00 Ls 17+18

Lukupiiri: Wittgenstein / **John Pajunen** ti 26.10.
16.00-18.00 Ls 9

Laudaturopintojen INFO
ke 29.9.2004 17:00-19:00 ls 5

UTILITARISMIN PUOLESTA

Tämä kirjoitus perustuu AGONin palkitsemaan proseminarityöhön. Kirjoittaja on muokannut alkuperäisen tekstin lehteen sopivaksi. Artikkelin on lähes samassa muodossa osa hänen pro graduunsa.

Arvi Pakaslahti

Johdanto

Timo Airaksisen mukaan ”utilitarismilla tarkoitetaan joukkoa etiikan teorioita, jotka tekevät tekojen seurausten arvosta moraalisuuden mitan” (1987, 136). Tässä artikkelissa puolustan utilitarismia, ennen kaikkea yhtä sen versioista, kahta sellaista näkökohtaa vastaan, jotka moni saattaa nähdä utilitarismin perustavimpina ongelmina. Sitä ennen on kuitenkin katsottava, mikä utilitarismissa ja erityisesti yhdessä sen versioista todella on niin hyvää, että sitä kannattaa lähteä puolustamaan kritiikkiä vastaan.

Utilitarismin edut

Mielestäni utilitaristiset teoriat ovat lähtökohtaisesti vahvemmalla pohjalla kuin muut normatiivisen etiikan teoriat. Yhdyn nimittäin Peter Singerin näkemykseen, että ”utilitarismi on konkreettisempi ja vähemmän mystinen lähestymistapa etiikkaan kuin sen kilpailevat teoriat” (1999, 292). Itse en voi hyväksyä esimerkiksi oikeusperustaisen etiikan ajatusta luonnollisista tai luontaisista oikeuksista. Singer toteaaakin, että luontaiset oikeudet eivät ole tietoisien kokemusiemme silmiinpistäviä (kuvaannollisessa mielessä) ja kiistattomia piirteitä eikä usko niiden olemassaoloon (1999, 292). Utilitarismi sen sijaan ottaa lähtökohdikseen sellaiset asiat, jotka voimme havaita, kuten esimerkiksi onnellisuuden, kivun, kärsimyksen, tarpeet ja / tai halut. Esimerkiksi kivusta ja kärsimyksestä voimme todeta, että ne ovat konkreettisia asioita, jotka tunnemme omasta kokemuksestamme ja joita voimme havaita muiden ihmisten ja eläinten kokevan. (A Conversation with Peter Singer, Part II, Crispin mukaan 1999, 95.)

Utilitarismi perustaa itsensä aina johonkin kiistattomasti olemassa olevaan asiaan, kuten esimerkiksi onnellisuuteen, mielihyvään tai intresseihin. Kukaan tuskin voi kieltää, että elollisista olennoista ainakin ihmiset voivat itselleen suotuisissa olosuhteissa olla onnellisia tai että aistivat olennot ovat kykeneväisiä kokemaan mielihyvää, kipua ja kärsimystä. Niin ikään on selvää, että jokaisella heistä / niistä on erilaisine haluineen ja tarpeineen monenlaisia intressejä. Sen sijaan sen väittäminen, että ihmisillä ja mahdollisesti myös eläimillä olisi luontaisia oikeuksia, tuntuu paljon mystiikkaa sisältävältä ajatukselta.

En ole kuitenkaan ihmisten ja eläinten perustavista oikeuksista puhumista vastaan, kun ne pystytään perustelemaan utilitaristisesti. Esimerkiksi uskonnonvapaudesta lienee perusteltua puhua ihmisten perustavana moraalisenä oikeutena, koska se pystytään lähes aina perustelemaan utilitaristisesti. Uskonnonvapaus ei ole kuitenkaan mitään sellaista, johon ihmisillä tulisi välttämättä olla oikeus. Jos meillä olisi perusteita olettaa, että esimerkiksi

suomalaisten uskonnonvapaudesta heidän laillisena ja moraalisenä oikeutenaan olisi enemmän haittaa kuin hyötyä kaikki suorat ja epäsuorat vaikutukset huomioon ottaen, silloin se ei olisi heidän moraalinen oikeutensa eikä sen silloin myöskään pitäisi olla heidän laillinen oikeuskaan.

Klassinen utilitarismi vastaan Peter Singerin utilitarismi

Singerin mukaan etiikka vaatii meitä menemään jonkin tietyn ryhmän tai ”minun” ja ”sinun” yläpuolelle. Eettisten kannanottojen tulee olla universaaleja, puolueetoman katsojan näkökulmasta tehtyjä. Tämä tarkoittaa, että omat intressini eivät voi sen takia, että ne ovat minun intressejäni, merkitä enempää kuin kenenkään muunkaan intressit. Tämä tarjoaa meille tasa-arvon perusperiaatteen, joka on eri osapuolten intressien tasapuolinen huomioon ottaminen. (Singer 1979/1995, 11-12, 21.)

Seurausetiikkaa kannattavat filosofit eivät aloita moraalisaännöistä vaan päämääristä. He arvioivat tekoja sen mukaan, kuinka hyvin ne edistävät päämäärien toteutumista. Utilitarismi on parhaiten tunnettu seurauseettinen teoria. *Klassinen utilitarismi* pitää tekoa oikeana, jos se tuottaa yhtä paljon tai enemmän lisäystä onnellisuudessa kaikkien teon vaikutuspiirissä oleville kuin mikään vaihtoehtoinen teko ja vääränä, jos se ei näin tee. Singerin utilitarismi eroaa klassisesta utilitarismista siinä, että parhaat seuraukset ymmärretään eri osapuolten intressien edistämisenä eikä pelkkänä mielihyvän lisäämisinä ja kivun vähentämisenä. (Singer 1979/1995, 3, 14.)

Singerin utilitarismia voi pitää niin sanottuna *preferenssiutilitarismina*, jonka mukaan teko on väärin, jos se ei ole jonkin teon vaikutuspiirissä olevan olennon preferenssien mukaista ja jos jonkin toisen saman teon vaikutuspiirissä olevan olennon vastakkaiset preferenssit ovat vähemmän merkittäviä kuin sen olennon preferenssit, joita rikotaan (Singer 1979/1995, 94). Eettisessä ajattelussa ja toiminnassa on käsittääkseni kyse pikemminkin muiden intressien huomioon ottamisesta kuin siitä, että suoranaisesti yrittäisimme lisätä onnellisuutta tai mielihyvää ja vähentää surua tai kipua. Intressi on jotakin, mitä elolliset olennot tarvitsevat ja / tai haluavat. Onnellisuus taas on ehkä jotakin sellaista, joka on vasta intressien toteutumisen mahdollinen seuraus. Intressien toteutuminen siis tuo tai ainakin voi tuoda onnellisuutta mukanaan. Onnellisuutta voi ehkä ajatella myös perimmäisenä intressinä, joka on ylivertainen kaikkiin muihin intresseihin nähden.

Edellisessä luvussa utilitarismin puolesta puhuessani kehuin juuri utilitarismin konkreettisuutta. Jotta utilitarismista saataisiin mahdollisimman konkreettista, onnellisuuden lisäämiseen keskittyvä utilitarismi olisikin hylättävä, koska intressien edistämisen puolesta puhuva utilitarismi on selvästi konkreettisempaa. Onnellisuutta on vaikea määritellä. Näin siihen kytkeytyy jonkinasteista

WEB-VERSIO

mystisyyttä - joskin vähemmän kuin esimerkiksi luontaisiin oikeuksiin. Intresseihin sen sijaan ei liity mitään mystistä. Kun elollisella olennolla on intressi jonkin asian suhteen, se yksinkertaisesti tarkoittaa, että se / hän haluaa tai tarvitsee jotakin.

Mielihyvääjattelussa on taas se ongelma, että omien intressien puolustaminen ei välttämättä aiheuta mielihyvää. Esimerkiksi viidakossa kulkeva ihminen, jolla on ase suojanaan, joutuu mahdollisesti ampumaan hänen kimppuunsa hyökkäävän petoeläimen. Tällaisen teon avulla henkilö pitää kiinni omista intresseistään, koska kuollessaan hän joutuisi luopumaan kaikista intresseistään. Petoeläimen ampuminen ei kuitenkaan välttämättä aiheuta ampujalle mielihyvää. Toki kyseisen teon avulla henkilö pyrkii varmistamaan, että hän tulevaisuudessakin on vielä hengissä ja pystyy kokemaan mielihyvää. Kuitenkin katsoisin, että intressien tasapuoliseen huomioon ottamiseen perustuva utilitarismi on suoraviivaisempi ja luontevampi tapa ajatella kuin mielihyvääjatteluun perustuva utilitarismi. Tätä kuvastaa hyvin myös se, kuinka mielihyvä viittaa puhtaaseen nautintoon, kun taas intressit viittaavat laajemmin haluihin ja tarpeisiin.

Puolustaessani intresseihin pohjaavaa utilitarismia en kuitenkaan tarkoita, etteikö utilitarismissa saataisi puhua avoimesti myös onnellisuuden ja mielihyvän lisäämisestä. Onnellisuuden ja mielihyvän lisääminen ovat tärkeitä tavoitteita. Ne ovat asioita, joiden kokeminen on aistivien olentojen intresseissä. Mutta ne ovat vain rajoitettu tapa viitata intresseihin. Ne eivät kuvaa selkeästi tai kata koko intressien kenttää eivätkä näin ole oikea perusta utilitaristiselle ajattelulle.

Kaksi perustavaa kysymystä Singerin utilitarismissa

Singerin utilitarismissa niin kuin muussakin utilitarismissa joudutaan ottamaan lukemattomia erilaisia tekijöitä huomioon, kun *toteutettavissa olevien vaihtoehtoisten tekojen seurauksia arvioidaan* ennen jonkin niiden toteuttamista. Meidän tulee teon eettisyyttä pohtiessamme ottaa huomioon keihin kaikkiin teko saattaa suorasti tai epäsuorasti vaikuttaa sekä milloin, millä tavalla, missä määrin ja kuinka suurella varmuudella se heihin / niihin vaikuttaa. Näiden kaikkien tekijöiden arvioiminen ennen tekoa onnistuneesti on usein mahdoton tehtävä, etenkin silloin kun teon vaikutuspiirissä on useita osapuolia. Edes teon suorittamisen jälkeenkin emme välttämättä siinä onnistu. Tehtävää ei helpota se, että monissa tapauksissa on vaikeaa tai mahdotonta selvittää, minkälaisia intressejä eri osapuolilla tarkalleen ottaen on - etenkin kun on kysymys eläimistä, jotka eivät pysty kommunikoimaan ihmisten kanssa.

Ehkä suurempana ongelmana Singerin utilitarismissa kuitenkin on *eri osapuolten intressien vertaaminen keskenään*. Erityisen vaikeaa tämä on silloin, kun vastakkain ovat ihmisten ja eläinten hyvin erityyppiset intressit. Onko esimerkiksi viiden eläintarhassa elävän leijonan yhteenlasketut intressit elää luonnossa suuremmat kuin 10 000 eläintarhassa käyvän ihmisen intressit nähdä leijonat siellä? Tai onko lampaan intressi olla tulematta syödyksi merkittävämpi kuin lampaanlihasta pitävän ihmisen intressi syödä lampaanlihaa, vaikka hänellä olisi mahdollisuus syödä jotain muutakin?

En näe näitä ongelmia kuitenkaan ratkaisevina ongelmina, joiden takia utilitarismi pitäisi hylätä. Utilitarismi tulisi nimittäin nähdä moraaliselle toiminnalle suuntaa antavana viitekehyksenä eikä teoriana, jonka pitäisi pystyä antamaan ehdottoman oikeita vastauksia jokaiseen eettiseen kysymykseen ollakseen hyväksyttävä etiikan teoria. Koskaan emme pysty rajallisten kykyjemme johdosta selvittämään kaikkia jonkin eettisen kysymyksen kannalta relevantteja intressejä ja seurauksia täydellisesti. Useassa tapauksessa kuitenkin meidän on mahdollista tutkia asioita varsin perinpohjaisesti ja hankkia informaatiota luotettavista lähteistä. Tällöin meillä on hyvät mahdollisuudet tehdä eettisesti paras mahdollinen päätös tai jos ei paras, niin ainakin hyvä sellainen. Tärkeintä ihmisen onkin *yrittää* tehdä eettisesti paras vaihtoehto sen informaation ja kapasiteetin pohjalta, jota hänellä on käytettävissään. Jos henkilö on yrittänyt parhaansa, ei häntä voi syyttää epäeettiseksi, vaikka osoittautuisikin, että hän ei ole tehnyt eettisesti parasta ratkaisua tai edes hyvää ratkaisua. Häntä voi korkeintaan syyttää siitä, että hän ei ole ajatellut tarpeeksi loogisesti tai rationaalisesti.

Mitä tulee intressien vertaamiseen niin on eittämättä selvää, että erilaisten olentojen intressien ja erilaisten intressien suhteuttaminen toisiinsa on usein vaikea tehtävä eikä niitä voi täysin objektiivisesti verrata keskenään. Niitä vertailtaessa on aina enemmän tai vähemmän subjektiivista arviointia mukana, koska objektiivisia kaavoja tai mittalaitteita ei ole. On kuitenkin huomioitava, että ennen kuin vaa'at keksittiin, tavaroiden painoa ei pystytty numeerisesti määrittämään. Kellojen kehittyessä taas aikaa on pystytty mittaamaan yhä tarkemmin. Kuitenkin ihmiset ovat usein pystyneet arvioimaan, kumpi kahdesta säkistä tai halosta on ollut painavampi, jos niiden painoero ei ole ollut aivan mitätön. Niin ikään ihmiset ovat pystyneet arvioimaan ajan kulkua, vaikka eivät olisi sitä pystyneet mittaamaan kellojen avulla. Samaten se, että emme pysty numeerisesti vertailemaan erilaisten olentojen intressejä ja erilaisia intressejä keskenään, ei tarkoita, ettemmekö niitä pystyisi monissa tapauksissa onnistuneesti vertailemaan keskenään muiden perusteiden avulla.

Tom Reganin mukaan utilitarismi vaatii paljon enemmän tietoa kuin ihmiset ovat kykeneväisiä hankkimaan ja johtaa tästä syystä moraaliseen skeptisismiin eli johtopäätökseen, että emme tiedä, mikä on oikein ja mikä väärin (1995, 43). Kuitenkin meillä voi usein olla erittäin vahvat perusteet utilitarismin pohjalta väittää, että jokin teko on eettisesti oikein tai väärin. Utilitarismi ei vaadi enemmän tietoa kuin ihmisen on mahdollista hankkia. Se ainoastaan vaatii niin paljon ja niin luotettavan relevantin informaation hankkimista kuin mahdollista, jotta eettisesti mahdollisimman hyvillä teoilla olisi mahdollisimman suuri todennäköisyys toteutua. Joskus tietysti saattaa käydä niin, että käytettävissämme olevan informaation avulla emme pysty sanomaan juuri mitään jostakin eettisestä ongelmasta, koska käytettävissämme oleva informaatio on niin vähäistä tai epärelevanttia, että se ei anna meille minkäänlaista vihjettä siitä, minkälainen toiminta olisi kyseisessä tapauksessa eettisessä mielessä suotavaa. Tällaisissa tapauksissa meidän tuleekin myöntää, että emme tiedä, miten meidän tulisi toimia. Monissa tapauksissa meillä on kuitenkin utilitarismin pohjalta riittävän hyvät perusteet sanoa, mikä on oikein ja mikä väärin. Teon ei

WEB-VERSIO

siis tarvitse välttämättä olla eettisesti oikea teko ollakseen oikeutettu, jos perusteet teon puolesta sen tekohetkellä antavat enemmän tukea sen kuin minkään muun teon puolesta.

Johtopäätökset

Singerin utilitarismin perusteet siis ovat ainakin kunnossa. Tämä ei tietenkään vielä todista, etteikö se voisi ajautua muihin ylitsepääsemättömiin ongelmiin. Itse en kuitenkaan ole vielä löytänyt tällaisia ongelmia. Singerin utilitarismi selviää ainakin supererogatoristen tekojen (sankarillisten ja pyhimysmäisten tekojen) ongelmasta. Se ei siis vaadi ihmisiä olemaan sankareita tai pyhimyksiä. Samaten Singerin utilitarismi selviää ”huonon rakastajan” ongelmasta. Siitä ei siis seuraa, että ihmiset eivät saisi koskaan pistää läheistensä intresseille enemmän painoarvoa kuin itselleen tuntemattomien olentojen intresseille. Tämä on Singerin utilitarismissa oikeutettua, kun se voidaan oikeuttaa puolueettoman katsojan näkökulmasta. Singerin utilitarismi ei myöskään välttämättä vaadi, että pienen vähemmistön perustavat intressit pitäisi uhrata, kun siitä on hyötyä suuren enemmistön vähäpätöisempien intressien kannalta.

Kun Singerin utilitarismin tuntee ja ymmärtää tarpeeksi hyvin, se selviää kyseisistä kolmesta ongelmasta jopa paremmin kuin tässä artikkelissa käsitellyistä kahdesta ongelmasta. Käsittelemäni ongelmathan ikään kuin myönsin ongelmiksi, mutta ainoastaan niin vähäpätöisiksi, etteivät ne ole uhka teorian hyväksyttävyydelle. Ehkä niitä voisi pikemminkin nimittää puutteiksi, joista emme voi rajallisen tietämyksemme takia päästä koskaan kokonaan eroon. Kuitenkin koska monet ihmiset voivat tietää paljon ja vielä enemmän tehdä hyvin perusteltuja veikka-

uksia ja ennustuksia, eivät nämä puutteet tee Singerin utilitarismista käyttökeltvotonta teoriaa. Kolme edellisessä kappaleessa mainittua ”ongelmaa” eivät sen sijaan ole alkuunkaan ongelmia, koska ne on mahdollista ratkaista täydellisesti. Kunkin näiden ongelman ratkaiseminen kuitenkin vaatii sen verran tekstiä osakseen, että minkään niistä käymiseen läpi ei tässä valitettavasti ole tilaa.

LÄHTEET

Airaksinen, Timo (1987) *Moraalifilosofia*. WSOY, Porvoo.

A Conversation with Peter Singer, Part II. Ollut saatavilla internetistä:

envirolink.org/arrs/aa/features/singer2.html

Crisp, Roger (1999) *Teachers in an Age of Transition: Peter Singer and J.S. Mill*.

Teoksessa Dale Jamieson ed. *Singer and His Critics*. Blackwell, Oxford. 85-102.

Regan, Tom (1995) *Are Zoos Morally Defensible?* Teoksessa Norton, Bryan G.,

Michael Hutchins, Elizabeth F. Stevens & Terry L. Maple eds. *Ethics on the*

Ark: Zoos, Animal Welfare, and Wildlife Conservation. Smithsonian Institution, Washington, DC. 38-51.

Singer, Peter (1979/1995) *Practical Ethics*. Toinen laitos. Cambridge University Press, Cambridge.

Singer, Peter (1999) *A Response*. Teoksessa Dale Jamieson ed. *Singer and*

His Critics. Blackwell, Oxford. 269-335.

PROSEMINAARI ARTIKKELIKSI

AGON tulee palkitsemaan jälleen ensi keväänä tämän lukuvuoden ansioituneimman filosofian proseminariryön.

Kirjoitus tullaan julkaisemaan syksyn numerossa artikkeliksi muokattuna.

POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS
NORDISKA FILOSOFISÄLLSKAPET
NORTHERN PHILOSOPHERS

KERÄÄ SUORITUSMERKINTÖJÄ

AGONiin kirjoittaminen voi hyödyttää myös opintojasi.

Voit muokata erilaisia seminaaritekstejäsi artikkelimuotoon. Voit kirjoittaa kirja-arvosteluja/-esittelyjä ym. filosofiaan liittyvää. Voit saada suoritusmerkintöjä opintokirjaasi (sovitava erikseen opettajan kanssa).

Keskustelutilaisuudetkin hyödyttävät opintojasi. Alustuspuheenvuoro voi oikeuttaa suoritusmerkintään oppiaineesta riippuen. Esseen kirjoittaminen alustusaiheesta voi oikeuttaa suoritusmerkintään. (sovitava erikseen opettajan kanssa).